

STRUCTUURONDERZOEK 2015

AMBACHTSECONOMIE

Structuuronderzoek 2015

Ambachtseconomie

Uitgevoerd in opdracht van Centrum voor Ambachtseconomie

Februari 2015

Auteur: Jeroen de Kort & René van Hulle

ABF Research
Verwersdijk 8
2611 NH Delft
www.abfresearch.nl

Copyright ABF Research 2015

De informatie in dit rapport is met de grootste zorg samengesteld. ABF Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten, onnauwkeurigheden of onvolledigheden. Het gebruik van (onderdelen van) dit rapport is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Ambachtseconomie

Factsheet

815.640

werkenden

(ondernemers &
werknemers)

Cluster

Dichtheid

257,3
vestigingen
per 10.000
inwoners

Aantal

420.000
ondernemingen
431.690
vestigingen

Bruto
resultaat

€ 13.360,-
per fte
per jaar

Ondernemers

325.940

ondernemers

194,3

ondernemers per
10.000 inwoners

€ 21.600,-
netto
jaarinkomen
(excl. dividend)

Daling van
10 procent
sinds 2008

Gemiddelde leeftijd

45 jaar

Mannen

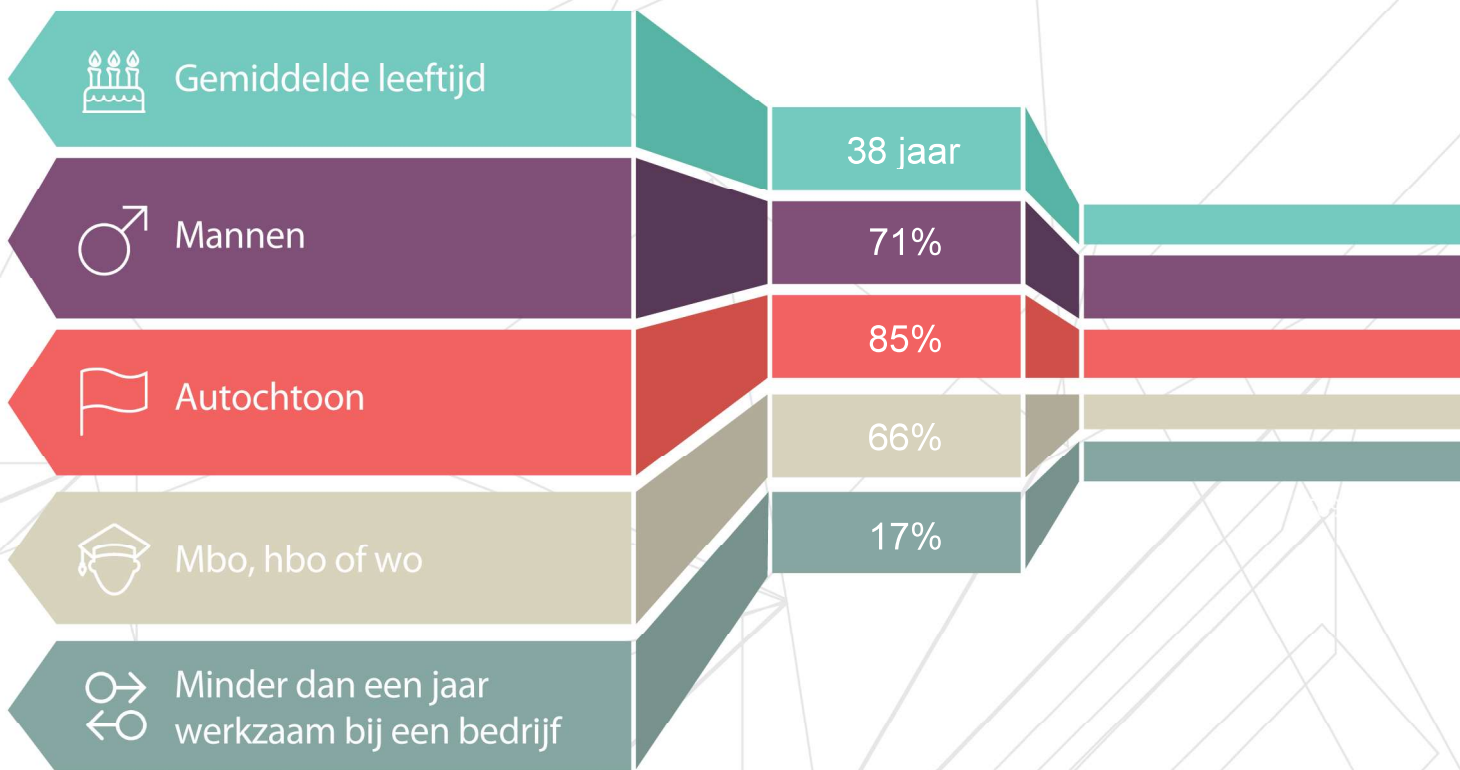
73%

Mbo, hbo of wo

76%

Werknemers

Werknemers

489.700

Fte

405.390

Netto inkomen
per fte

€ 26.100

Werkweek

32 uur

Vraag & aanbod

Arbeitsplaatsen
in fte

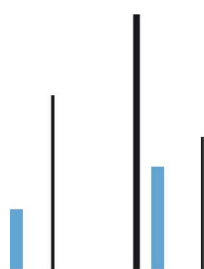
+3%

2015 - 2024

Personeelsaanbod
in fte

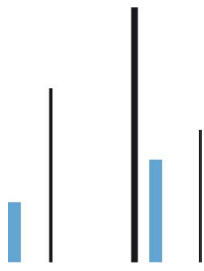
-1%

2015 - 2024

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
1 Inleiding.....	5
1.1 Afbakening	5
1.2 Rapportenreeks.....	6
1.3 Bronnen.....	6
2 Ambachtseconomie	8
3 Ondernemingen.....	11
4 Ondernemers in de ambachtseconomie	14
4.1 Omvang en dynamiek.....	14
4.2 Persoonskenmerken.....	15
4.3 Inkomen.....	18
5 Werknemers.....	20
5.1 Omvang en dynamiek.....	20
5.2 Persoonskenmerken.....	22
5.3 Type aanstelling	25
6 Arbeidsmarktprognose	28
6.1 Sociaaleconomische factoren.....	28
6.2 Werkloosheid en vacatures	30
6.3 Sector-specifieke arbeidsmarktprognose	31
6.3.1 Ontwikkeling van vraag en aanbod van arbeid.....	31
6.3.2 Arbeidsmarktspanning.....	32
6.3.3 Vervangings- en uitbreidingsvraag	33
6.3.4 Pensioenuitstroom.....	33
6.3.5 Vraag naar professionals.....	34
6.3.6 Leeftijd.....	36
Bijlage A: Arbeidsmarktregio's.....	39
Bijlage B: Begrippenlijst	40
Bijlage C: Clusterindeling	42

Samenvatting

Het Centrum voor Ambachtseconomie maakt zich sterk voor de ambachtseconomie. De ambachtseconomie omvat beroepen waarin (veelal) scheppend vakmanschap, geleerd door opleiding of praktijkervaring, van essentieel belang is. De grote variëteit beroepen maakt de ambachtseconomie tot een segment van de Nederlandse economie dat dwars door de Nederlandse samenleving en de Nederlandse arbeidsmarkt heen snijdt.

De ondernemende ambachtseconomie

De krimp van de Nederlandse economie (-3,6 procent in de periode 2008-2013) is ook zichtbaar geweest in de ambachtseconomie: de werkgelegenheid is in de periode 2008-2013 met 4,5 procent afgenomen. De ambachtseconomie biedt in 2013 werk aan 815.000 personen (728.000 fte).

In vergelijking met de Nederlandse economie geldt voor de ambachtseconomie een 10-30-9 verhouding:

- Het totaal van 815.000 werkenden is gelijk aan 10 procent van de werkzame beroepsbevolking in Nederland.
- In de ambachtseconomie zijn 420.000 ondernemingen actief – conform definitie van het Centrum voor Ambachtseconomie zijn dit bedrijven met maximaal 100 werkenden. Dit komt overeen met 30 procent van het totaal aantal ondernemingen in Nederland.
- De ondernemingen kennen in 2012 bij benadering een totale omzet van € 165 miljard en dragen ruim € 60 miljard aan bruto toegevoegde waarde bij aan het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dit komt overeen met 9 procent van het BBP.

De ambachtseconomie kenmerkt zich in toenemende mate als een ondernemende sector.

- Het aantal ondernemers in de sector is sinds 2008 met 22 procent toegenomen, terwijl het aantal werknemers met 18 procent is gedaald. De werkenden in de ambachtseconomie bestaan in 2013 voor 40 procent uit ondernemers en voor 60 procent uit werknemers. Binnen de groep werknemers is het aandeel werknemers op de loonlijst tussen 2008 en 2013 gedaald van 96 procent tot 94 procent.
- Het gemiddelde netto inkomen in de sector is € 24.000 per fte per jaar. Werknemers in de sector verdienen gemiddeld 26.100 euro netto per jaar per fte. Hun inkomen is sinds 2008 nominaal met 10 procent gestegen; Ondernemers in de sector verdienen gemiddeld € 21.600 netto per jaar. Zij hebben hun inkomen sinds 2008 nominaal met 10 procent zien dalen. Het gemiddelde inkomen per fte op de Nederlandse arbeidsmarkt is € 28.000 per jaar.

Relatief gunstige vooruitzicht voor de ambachtseconomie bij teruglopend arbeidsaanbod

De verbondenheid van de Nederlandse economie met het buitenland en de onzekere sociale-politieke ontwikkelingen in verschillende landen maken dat de macro-economische vooruitzichten onzeker zijn. Op nationaal niveau zet het kabinet de komende jaren in op herstel van de economie en werkgelegenheid en wordt verder geïnvesteerd in onderwijs en innovatie. Lichtpunten betreffen een sterke export en aantrekkende consumentenbestedingen. Aan de aanbodkant van de arbeidsmarkt laat de totale beroepsbevolking tot 2020 nog een groei zien. Hierna zal echter een afname van de beroepsbevolking volgen. Dit beeld kan vanzelfsprekend per sector en regio verschillen. Alles tegen elkaar afwegend gaat het Centraal Planbureau uit van aantrekkende economische groei in 2015 en een verbetering van de mediane koopkracht.

Uitbreidingsvraag van 15.600 fte vakbekwame werkenden

Het kerende tij in de Nederlandse economie zal ook een positief effect hebben op de ambachtseconomie. Bovendien biedt het hoge aandeel ondernemers binnen de ambachtseconomie een gezonde infrastructuur om de kansen ook daadwerkelijk te verzilveren. De verwachte ontwikkeling in de vraag naar arbeid in de ambachtseconomie is positief: +21.100 fte (3,0 procent) voor de periode 2015-2024. Deze uitbreidingsvraag betreft voor 75 procent (15.600 fte) vakbekwame personen. De groei wordt gedreven door herstel binnen de bouw-gerelateerde clusters (afbouw / bouw / installatie, +13.100 fte vakbekwaam) en het cluster creatieve industrie en communicatie (+8.800 fte vakbekwaam). De clusters reparatieambacht, voeding en metaal, hout en productieambacht kennen een negatieve vraagontwikkeling in 2015-2024 (totaal -8.200 fte vakbekwaam).

Jaarlijkse vervangingsvraag van 1 op 16 werkenden, grotendeels in te vullen door eigen opleiding

De vervangingsvraag van vakbekwaam personeel voor de periode 2015 – 2024 komt jaarlijks neer op vervanging van 1 op de 16 werkenden in 2013 (469.000 fte). De vervangingsvraag omvat verschillende componenten:

- de vervanging van uitstroom vanwege pensioen (24 procent);
- de vervanging van uitstroom naar een andere sector of naar geen baan (76 procent). Hieronder vallen ook vaklieden die (op termijn) hun beroep blijven uitoefenen, omdat zij kortdurend werkloos zijn of hun beroep binnen een andere sector of bij een onderneming met meer dan 100 medewerkers gaan uitoefenen. Deze personen kunnen op termijn weer instromen in de ambachtseconomie en daarmee invulling geven aan de vervangingsvraag die zij zelf mede hebben gecreëerd. Op deze manier wordt ongeveer invulling gegeven aan 13 procent van de vervangingsvraag.

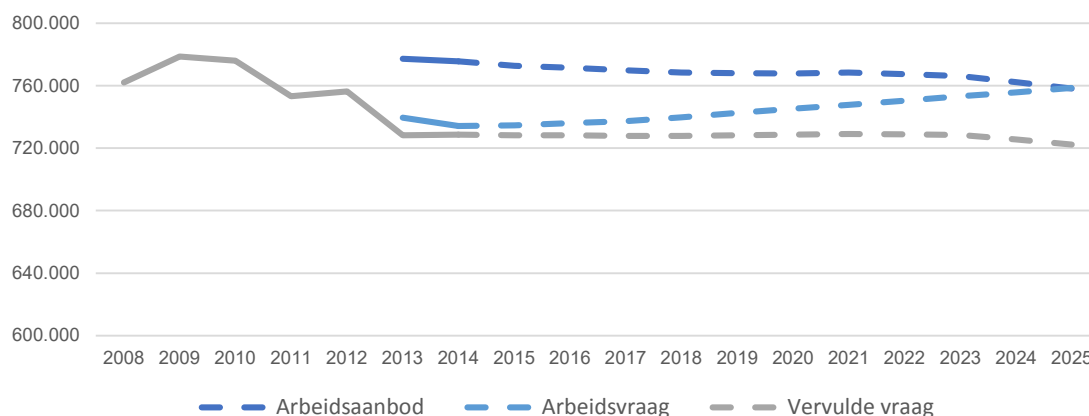
De vervangingsvraag van vakbekwaam personeel kan, kijkend naar trendmatige arbeidsmarktstromen, als volgt worden ingevuld:

- 81 procent door personen die zich ontwikkelen tot vakbekwaam personeel door werkervaring;
- 6 procent door instroom vanuit een vakopleiding;
- 13 procent door bovengenoemde personen die kortdurend geen baan hebben gehad of van baan uit een andere sector instromen.

Oplopende arbeidsmarktspanning

De Nederlandse beroepsbevolking neemt de komende jaren nog toe, onder meer door toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen. Voor de ambachtseconomie is deze ontwikkeling minder relevant omdat het aandeel mannen 72 procent bedraagt. Het beeld binnen de ambachtseconomie is dat het arbeidsaanbod de groei in de arbeidsvraag niet in alle segmenten van de ambachtseconomie kan bijbenen – uitgaande van ongewijzigd arbeidsmarktbeleid en ongewijzigd keuzepatroon van (aspirant-)werkenden. Daardoor stijgt de arbeidsmarktspanning. De hogere arbeidsmarktspanning zorgt ervoor dat het aantal vervulde banen minder toeneemt dan de arbeidsvraag. Dit is te zien in figuur S.1.

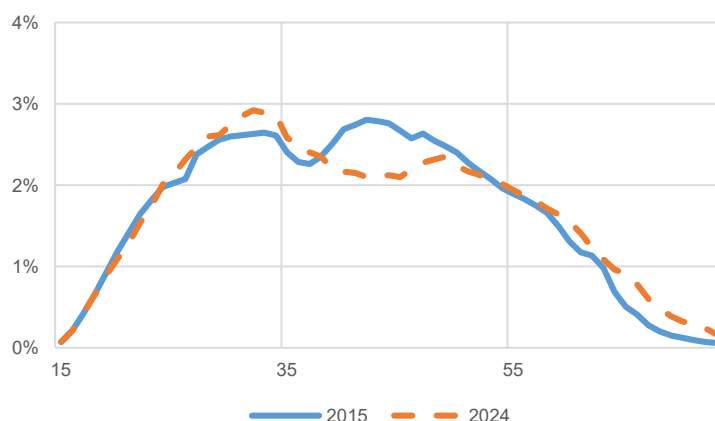

Figuur S.1: Ontwikkeling van arbeidsaanbod, arbeidsvraag en vervulde vraag (fte, bron: Hermes, ABF Research)

Stijgend aandeel in hogere leeftijdsklasse

De ontwikkeling in de leeftijdsverdeling binnen de ambachtseconomie wordt getoond in Figuur S.2. Het aandeel werkenden in de middengroep 35 tot 55 jaar neemt in de periode 2015-2024 af van 49 procent naar 44 procent, terwijl het aandeel werkenden in de categorie 55+ toeneemt van 16 procent naar 20 procent. De gemiddelde leeftijd neemt toe van 40,8 jaar naar 41,5 jaar.

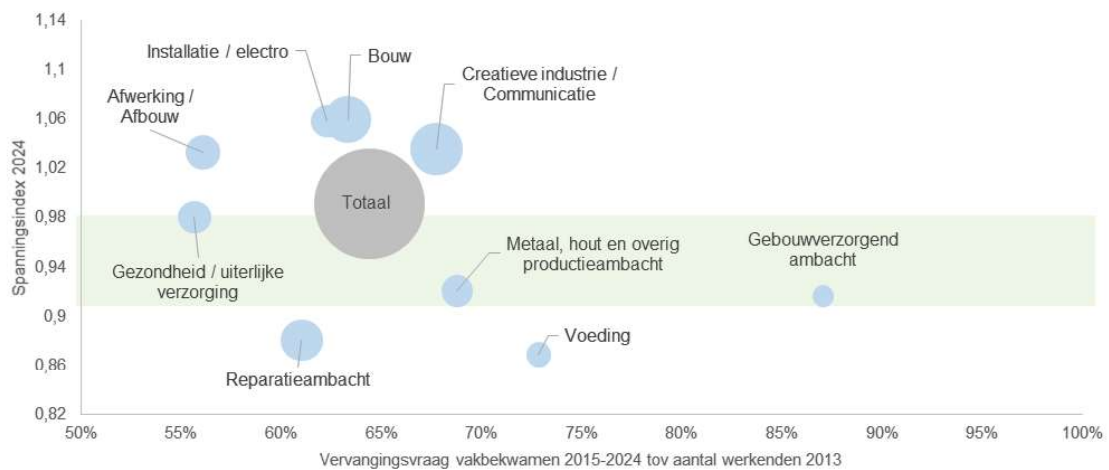
Specifiek binnen het cluster metaal, hout en overige productieambacht daalt het aandeel 35-55 jarigen met 10 procentpunten (van 52 naar 42 procent) terwijl het aandeel 55+-ers met 6 procentpunten toeneemt (van 19 tot 25 procent). Over het algemeen nemen met een leeftijdstoename ook de loonkosten toe.

Figuur S.2: Leeftijdsverdeling ambachtseconomie 2015 en 2024

Oplopende arbeidsmarktspanning binnen bouw-gerelateerde clusters en creatieve industrie / communicatie

Toenemende arbeidsmarktspanning treedt met name op binnen de bouw-gerelateerde clusters en het cluster creatieve industrie en communicatie, zie Figuur S.3. (Historisch gezien is voor de Nederlandse arbeidsmarkt een spanningsindex tussen de 0,92 en 0,98 normaal.) Figuur S.2 laat ook zien dat van deze clusters het cluster creatieve industrie en communicatie een relatief hoge vervangingsvraag kent ten opzichte van het aantal werkenden in 2013.

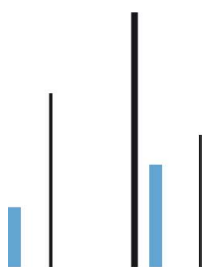
Figuur S.3: Vervangingsvraag en spanningsindex (de omvang van de bol weerspiegelt het aantal werkenden in 2013, bron: Hermes, ABF Research)

Personeelsbeleid gericht op uitstroombeperving en coaching

Vanwege de oplopende arbeidsmarktspanning blijft het positioneren van de ambachtseconomie als aantrekkelijk plaats om te werken aandacht verdienen. De uitstroom naar andere sectoren is relatief groot. Het personeelsbeleid dient daarom niet alleen gericht te zijn op werving vanuit opleiding en vanuit andere sectoren, maar nadrukkelijk ook op het beperken van de uitstroom.

De vervangingsvraag van vakbekwame werkenden kan voor een groot deel worden ingevuld met werkenden die door het opdoen van werkervaring doorgroeien tot professional. Het begeleiden van werkenden in hun ontwikkeling tot het niveau van vakbekwaam is dan ook essentieel en zou met het oog op de professionaliteit van de sector een belangrijk speerpunt moeten zijn.

1

Inleiding

De Sociaal Economische Raad (SER) heeft in 2013 op verzoek van het kabinet het advies uitgebracht 'Handmade in Holland: vakmanschap en ondernemerschap in de ambachtseconomie'. Hierin stelt de Raad dat de ambachtseconomie op een groot aantal terreinen meerwaarde biedt en een onmisbare schakel vormt in de kenniseconomie en het dagelijks leven. In de visie van het kabinet, naar aanleiding van dit SER advies, wordt het belang van de ambachtseconomie op het gebied van werkgelegenheid, creativiteit en innovatie onderschreven. Het kabinet zet in op herkenning van talent voor ambachtelijke beroepen, waardering voor het ambacht, ontwikkeling vakmanschap & ondernemerschap en een private coördinatiestructuur.

De ambachtseconomie weet zich derhalve gesteund door het kabinet, maar ziet zich tevens geconfronteerd met veranderingen in de Nederlandse samenleving op het gebied van bevolkingssamenstelling, consumentbehoeften, communicatiemedia en arbeidsverhoudingen waarmee ook de ambachtseconomie te maken heeft.

Tegen deze achtergrond wil het Centrum voor Ambachtseconomie beschikken over een samenhangend beeld van de ambachtseconomie. Dit wordt gedaan met behulp van het huidige rapport. Hierin worden statistieken over ondernemingen, ondernemers en werknemers gecombineerd met arbeidsmarktprognoses. Het rapport maakt deel uit van een grote rapportenreeks 'Structuuronderzoeken 2015 ambachtseconomie'.

1.1 Afbakening

Het Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA, voorloper van het CvAE) heeft de term ambachtseconomie enkele jaren geleden geïntroduceerd. CvAE onderscheidt negen ambachtsclusters waarin een grote verscheidenheid aan beroepen samenkomt (zie tabel 1.1). Een verdere uitsplitsing van de clusters is weergegeven in bijlage C. In lijn met eerdere onderzoeken is voor de afbakening van de ambachtseconomie gekozen voor bedrijven met maximaal 100 werkenden. Men moet zich realiseren dat binnen deze groep bedrijven tevens niet-ambachtsslieden actief zijn, bijvoorbeeld op financiële of management posities. Anderzijds werken er bij bedrijven die buiten de clusters vallen ook personen in beroepen die onder de ambachtseconomie vallen. Bijvoorbeeld webdesigners die bij bedrijven in de zakelijke dienstverlening actief zijn, medische gereedschapsmakers die bij zorginstellingen werken, et cetera.

Voorts geldt dat in dit rapport ook zelfstandigen in de ambachtseconomie en banen van minder dan 16 uur meegenomen. Het aandeel dat minder dan 16 uur werkt is overigens zeer beperkt (4 procent van de werknemers).

Ambachtscluster	Voorbeeldberoepen
Afwerking / Afbouw	Stukadoors, schilders, behangers
Bouw	Timmerlieden, stratenmakers, glaszetters, dakdekkers
Creatieve industrie / Communicatie	Ontwerpers (interieur, kleding, producten, websites), juweliërs, keramisten
Gebouwverzorgend ambacht	Schoorsteenvegers, glazenwassers
Gezondheid / uiterlijke verzorging	Kappers, schoonheidsspecialisten, tandtechnici, opticiens, audiciens
Installatie / elektrotechniek	Loodgieters, pijpfitters, installateurs luchtbehandeling & koeltechniek, elektrotechnici, monteurs ICT en telecommunicatie,
Metaal, hout en overig productieambacht	Lassers, gereedschapsmakers, plaatwerkers, stoffeerdërs, naaisters, hoedenmakers, schoenmakers
Reparatieambacht	Automonteurs, rijwielmonteurs, vliegtuigmonteurs
Voeding	Slagers, (banket)bakkers, vishandelaren

Tabel 1.1: Clusters van de ambachtseconomie en voorbeeldberoepen

1.2 Rapportenreeks

Aan de hand van de rapportenreeks 'Structuuronderzoeken 2015' worden kernindicatoren voor de sector transparant gemaakt. De reeks bestaat in totaal uit 36 rapporten voor ambachtsbranches (zie tabel 1.2), 9 rapporten over ambachtseconomieclusters (zie tabel 1.1) en één samenvattende rapportage, het huidige rapport, voor de ambachtseconomie als geheel. De 9 ambachtseconomieclusters omvatten de 36 branches die overeenkomen met de branches die werden vertegenwoordigd door het Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA).

Banketbakker	Natuursteenbewerker/-handelaar
Bitumineus of kunststof dakdekker	Opticien / Optometrist / Contactlensspecialist
Dakdekker hellende daken	Orthopedisch schoentechnicus
Dakdekker riet	Parketteur
Fietsspecialist	Pedicure / voetverzorger
Glasbewerker	Pianotechnicus
Glazenier	Schoenhersteller
Glazenwasser	Schoonheidsspecialist
Goudsmid / Zilversmid	Schoorsteenveger
Hoedenmaker	Slager / versspecialist
Ijsbereider	Straatmaker
Kapper	Tandtechnicus
Keramist	Textielreiniger
Kledingreparateur	Toneelkapper / grimeur
Leerbewerker	Uurwerktechnicus
Maatkleermaker	Voeger
Muziekinstrumentmaker	Zadelmaker
Naaimachinetchnicus	Zonweringspecialist

Tabel 1.2: Ambachten waarvoor een structuuronderzoek beschikbaar is binnen de rapportenreeks Structuuronderzoeken 2015

1.3 Bronnen

Voor de afbakening van de clusters is gebruik gemaakt van de branche-indeling die het Centrum voor Ambachtseconomie hanteert. Een overzicht van deze indeling is opgenomen in Bijlage C.

Een van de belangrijkste bronnen die is gebruikt is een dataset met belastingdienstgegevens die inzicht geven in loopbaanhistorie tot op individueel niveau. De loopbaanhistorie geeft informatie over baankenmerken zoals inkomen, arbeidsduur, lengte dienstverband en type arbeidsrelatie.

Daarnaast is de Basisregistratie personen (BRP) gebruikt, voorheen bekend als Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens (GBA). Alle gemeenten in Nederland houden hierin persoonsgegevens bij zoals; leeftijd, geslacht en woonadres van alle personen die in de gemeente zijn of waren gevestigd.

Het bedrijvenregister van de Kamer van Koophandel (KvK) aangevuld met bedrijfsgegevens van de Belastingdienst is de volgende registratiebron (Algemeen Bedrijven Register, ABR). Deze bron geeft inzicht in vestigingsadressen, bedrijfsgrootte en branche waarbinnen de activiteiten van het bedrijf vallen. Door de bij wet verplichte registratie is deze bron zeer volledig.

Voor informatie over opleidingsniveau zijn registratiebronnen van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) gebruikt. Alle opleidingen die worden bekostigd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) of het Ministerie van Economische Zaken (EZ) zijn verplicht de gegevens van de deelnemers en geslaagden door te geven inclusief de specifieke opleiding die zij volgen of hebben gevolgd. Deze registraties zijn beschikbaar voor de afgelopen tien jaar. De gevolgde opleiding van personen die hiervoor een opleiding hebben gevolgd is bepaald met behulp van de informatie uit diverse CBS enquêtes.

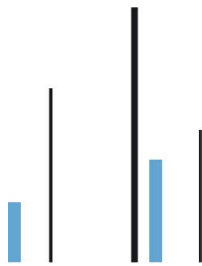
Bovenstaande gegevens zijn samengevoegd tot een bestand met hierin een overzicht van alle werknemers en ondernemers vanaf 15 jaar, voorzien van persoonskenmerken (leeftijd, geslacht, etniciteit en opleidingsniveau), baankenmerken (inkomen, arbeidsduur, deeltijdfactor en dynamiek) en bedrijfskenmerken (sector en regio). Dit bestand is gebruikt voor alle analyses uit dit rapport.

De hierboven genoemde bronbestanden zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het CBS stelt deze onder strikte voorwaarden beschikbaar voor statistisch en wetenschappelijk onderzoek. De bronbestanden bevatten vertrouwelijke gegevens. Om deze reden zijn de databestanden alleen binnen een streng beveiligde omgeving van het CBS toegankelijk. De gegevens in het rapport zijn niet terug te leiden tot individuen en zijn altijd gebaseerd op ten minste 10 personen.

Naast de registratiebronnen binnen de beveiligde CBS omgeving zijn nog enkele aanvullende bronnen gebruikt. Ten eerste is informatie over vacatures van het UWV gebruikt. Daarnaast zijn voor een indicatie van de omzet en het bedrijfsresultaat de productiestatistieken van het CBS geraadpleegd.

2

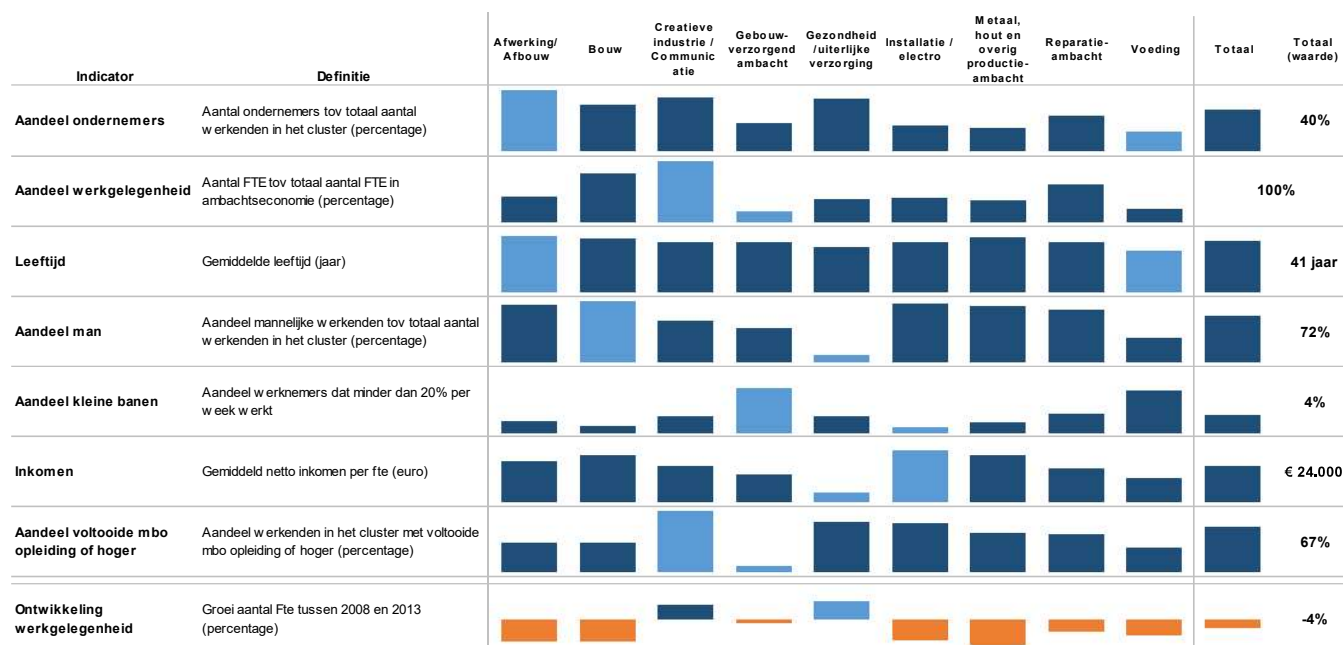
Ambachtseconomie

De ambachtseconomie biedt in 2013 werk aan 815.636 personen. Dit komt overeen met 728.124 fte (fulltime equivalents) en 10 procent van de werkende beroepsbevolking. De werkgelegenheid binnen de sector, uitgedrukt in aantal fte, is tussen 2008 en 2013 met 4,5 procent afgenomen. Het werk wordt verricht bij 420.000 ondernemingen. Dit komt overeen met ongeveer 30 procent van de ondernemingen in Nederland. De ondernemingen hebben in 2012 bij benadering een totale omzet van € 165 miljard en dragen ruim € 60 miljard bij aan het Bruto Nationaal Product. 72 procent van de werkenden is man. Dit is hoger dan het gemiddelde op de Nederlandse arbeidsmarkt dat op 52 procent ligt. De gemiddelde leeftijd is 41 jaar, hetzelfde niveau als de gemiddelde leeftijd op de totale Nederlandse arbeidsmarkt. Ongeveer 70 procent van de werkenden heeft ten minste een opleiding op mbo niveau voltooid. Werknemers in de sector verdienen gemiddeld 26.100 euro netto per jaar per fte. Het gemiddelde netto inkomen per fte op de Nederlandse arbeidsmarkt is € 28.000 per jaar.

De werkgelegenheid van de ambachtseconomie ten opzichte van het aantal inwoners concentreert zich rond de 'A2-corridor': de zone Oost-Brabant-Utrecht-Amsterdam, zie figuur 2.1.

Figuur 2.1: Aantal werkenden in de ambachtseconomie per 10.000 inwoners (personen/10.000 inwoners, bron: BRP en Belastingdienst, bewerking ABF Research)

Figuur 2.2: Karakterisering van ambachtseconomieclusters

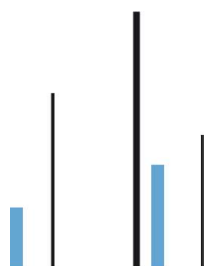
In figuur 2.2 wordt aan de hand van een aantal indicatoren een profiel van elk cluster getoond. De hoogste en laagste waarde van elke indicator hebben een afwijkende, lichtblauwe kleur. Alleen bij de indicator ‘Ontwikkeling werkgelegenheid’ is sprake van negatieve waarden. Deze zijn weergegeven in een oranje kleur. Clusters hebben hun eigen dynamiek en kenmerken:

- Het cluster afwerking / afbouw kenmerkt zich als ervaren, ondernemend en krimpend (tussen 2008 en 2013): het cluster kent een relatief hoog percentage ondernemers (58 procent van de werkenden), een relatief hoge gemiddelde leeftijd (43 jaar) en tevens een relatief hoog aandeel 55-plus (20 procent van de werkenden is 55 jaar of ouder ten opzichte van 15 procent voor de ambachtseconomie. De werkgelegenheid in het cluster is tussen 2008 en 2013 met 11 procent afgenomen.
- Het cluster creatieve industrie / communicatie kenmerkt zich als ondernemend, hoogopgeleid en groeiend: het cluster heeft met 1 op 2 werkenden een relatief hoog aandeel ondernemers en kent verreweg het hoogste aandeel werkenden met ten minste een voltooide mbo-opleiding (96 procent). Dit cluster vertegenwoordigt 23 procent van de werkgelegenheid in de ambachtseconomie en heeft tussen 2008 en 2013 een groei in werkgelegenheid van 9 procent gerealiseerd.
- Het gebouwverzorgend ambacht kent relatief kleine banen voor werknemers met een relatief lage opleiding: binnen de ambachtseconomie is het aandeel werknemers dat minder dan 20 procent werkt het hoogst (11 procent) en het aandeel werkenden met ten minste een afgeronde mbo opleiding het laagst: 1 op 3 werkenden is in het bezit van zo'n diploma.
- Het cluster gezondheid / uiterlijke verzorging is groeiend, jong, heeft een groot aandeel vrouwen (8 op de 10 werkenden is vrouw), een relatief lage gemiddelde leeftijd (39 jaar) en gemiddeld het laagste netto inkomen per fte (€17.250 per jaar). Het cluster heeft met 9 procent een relatief sterke groei in werkgelegenheid doorgemaakt in de periode 2008 – 2013.
- Het cluster voeding kent nog een licht lagere leeftijd (37 jaar) dan gezondheid / uiterlijke verzorging en het laagste aandeel ondernemers (8 van de 10 werkenden is werknemer). De gemiddelde leeftijd is overigens hoger, 40 jaar, wanneer werknemers met een arbeidscontract van minder dan 16 uur buiten beschouwing worden gelaten.

- Binnen het cluster metaal, hout en overige productieambacht is de afname van werkgelegenheid het sterkst geweest (-12 procent).

3

Ondernemingen

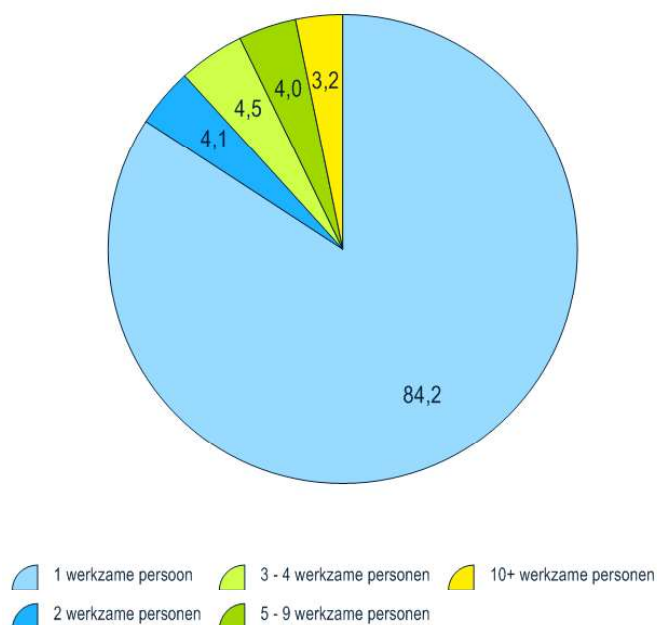
Het aantal ondernemingen in de ambachtseconomie is tussen 2009 en 2011 met 4 procent gestegen en vervolgens weer met 1 procent afgenomen. In 2013 waren er nog 420.000 ondernemingen in de ambachtseconomie. Dit komt overeen met 30 procent van het totaal aantal bedrijven in Nederland.

Jaar	Ondernemingen
2009	411.490
2010	411.350
2011	427.800
2012	423.970
2013	420.000

Tabel 3.1: Aantal ondernemingen in de ambachtseconomie (bron: ABR, bewerking ABF Research)

Omvang

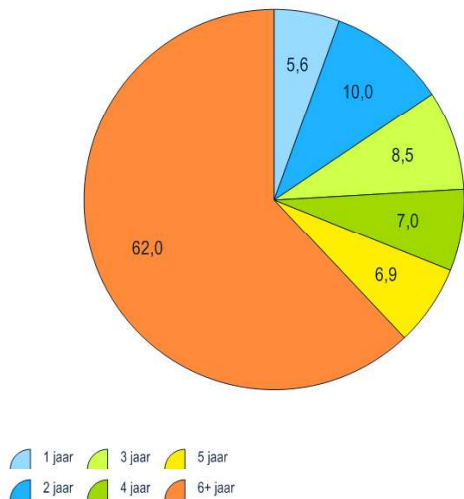
84 procent van de ondernemingen bestaat uit één persoon. Bij 3 procent van de ondernemingen werken 10 of meer personen figuur 3.1 laat een meer gedetailleerde verdeling zien.

Figuur 3.1: Ondernemingen naar omvang in werkende personen (%), bron: Belastingdienst, bewerking ABF Research)

Bestaansduur

Figuur 3.2 geeft een beeld van de bestaansduur van ondernemingen. 6 procent is in 2013 gestart en 62 procent bestaat in 2013 al 6 jaar of langer.

Figuur 3.2: Bestaansduur ondernemingen in 2013 (%; bron: Belastingdienst, bewerking ABF Research)

Omzet en resultaat

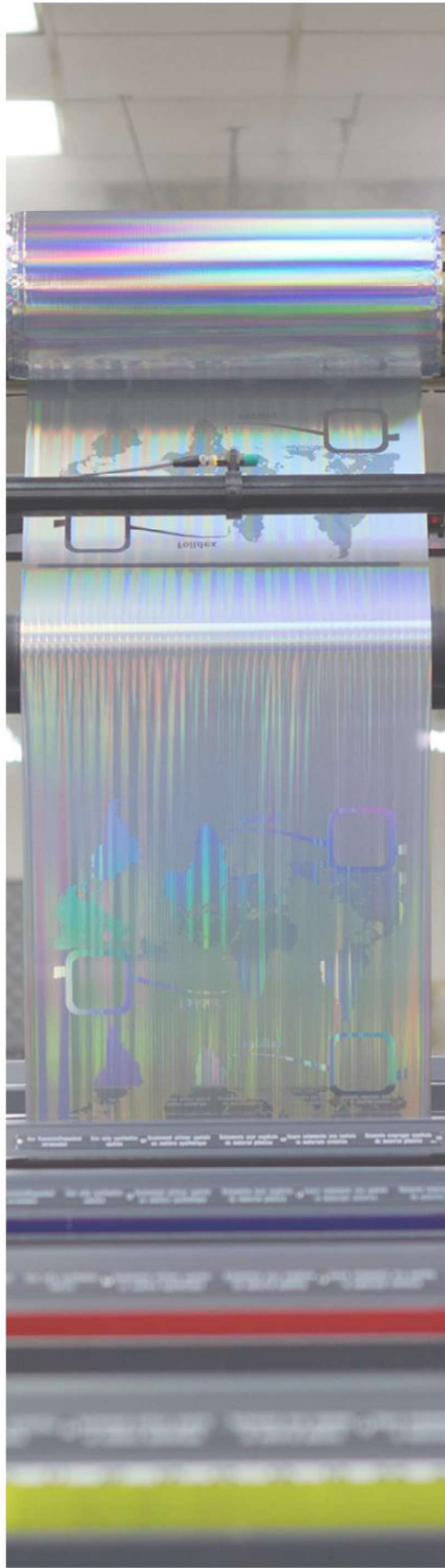
De gemiddelde omzet per fte per jaar bedraagt € 218.800. Met 756.000 fte werkend in de ambachtseconomie in 2012 is de totale omzet van de sector ongeveer € 165 miljard. De bruto winst (ook wel bruto toegevoegde waarde genoemd, omzet minus inkoopwaarde van de omzet) bedraagt in 2012 gemiddeld 81.540 euro per fte, zie tabel 3.2. De bijdrage van de sector aan het Bruto Binnenlandse Product is ongeveer € 62 miljard (€ 81.540 * 756.000 fte).

De ondernemingslasten bedragen gemiddeld 67.960 euro per fte. Personeelskosten zijn 47 procent van de brutowinst. Gemiddeld resteert een positief ondernemingsresultaat van 13.360 euro per fte. Dit is gemiddeld 16 procent van de brutowinst. Het ondernemingsresultaat is tussen 2009 en 2012 met 6 procent gedaald.

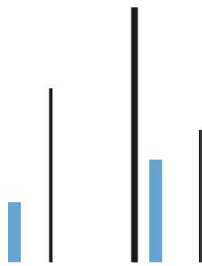
	Bedrag	Percentage van brutowinst
Ondernemingsopbrengsten in 2012	€ 218.800	268%
Inkoopwaarde omzet	€ 137.260	168%
Brutowinst in 2012	€ 81.540	100%
Ondernemingslasten 2012	€ 67.960	83%
Personele kosten	€ 38.160	47%
Energiekosten	€ 1.690	2%
Huisvestingskosten	€ 3.860	5%
Kosten apparatuur en inventaris	€ 2.360	3%
Kosten vervoermiddelen	€ 3.720	5%
Verkoopkosten	€ 2.470	3%
Communicatiekosten	€ 700	1%
Dienstverlening door derden	€ 2.850	3%
Overige ondernemingslasten	€ 6.970	9%
Afschrijvingen op vaste activa	€ 5.190	6%
Ondernemingsresultaat 2012	€ 13.360	16%
2011	€ 14.610	18%
2010	€ 14.210	17%
2009	€ 14.190	17%

Tabel 3.2: Gemiddelde ondernemingsopbrengsten, -lasten en -resultaten per fte in 2012 (bron: CBS productiestatistieken, bewerking ABF Research)

4

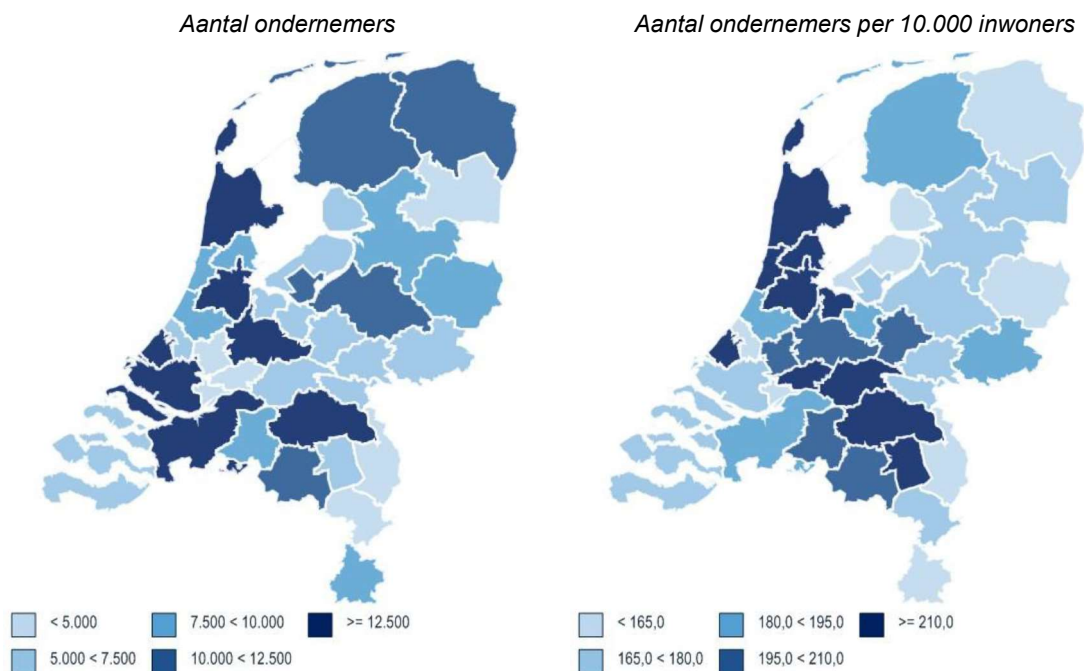
Ondernemers in de ambachtseconomie

4.1 Omvang en dynamiek

Aantal ondernemers

Onder ondernemers vallen zowel zelfstandigen als directeuren en grootaandeelhouders. Het aantal ondernemers binnen is sinds 2008 met 22 procent gestegen. In 2013 waren er in totaal 325.940 ondernemers in de ambachtseconomie actief. Dit is 40 procent van het totaal aantal werkenden binnen de sector.

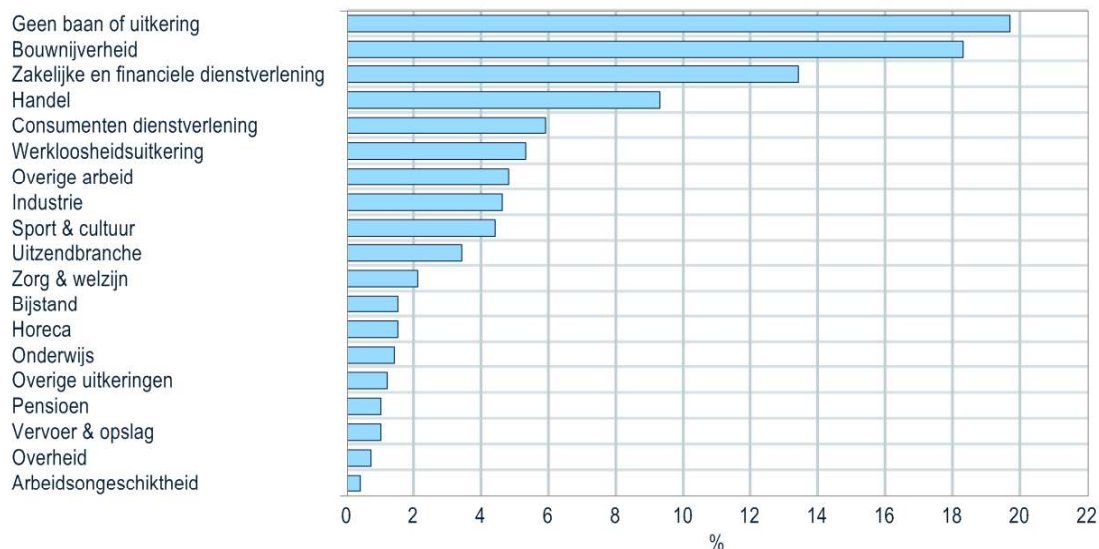
Gemiddeld zijn er in Nederland per 10.000 inwoners 194,3 ondernemers werkzaam in de sector.

Figuur 4.1: Aantal ondernemers en aantal ondernemers per 10.000 inwoners in 2013 (bron: CBS en Belastingdienst, bewerking ABF Research) Zie bijlage A voor de namen van alle arbeidsmarktregio's

Instroom

In 2013 zijn er 37.160 ondernemers gestart. Figuur 4.2 geeft inzicht in de sectoren waar startende ondernemers hiervoor werkzaam waren of wat voor uitkering zij kregen. Dit is inclusief personen die binnen de sector van werk zijn veranderd.

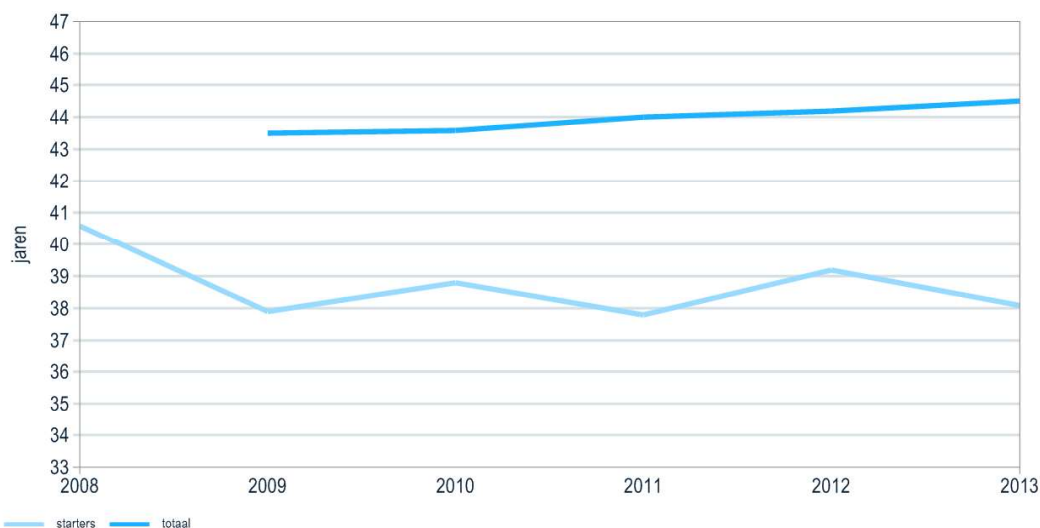

Figuur 4.2: Herkomst van ingestroomde ondernemers in 2013 (bron: CBS en Belastingdienst, bewerking ABF Research)

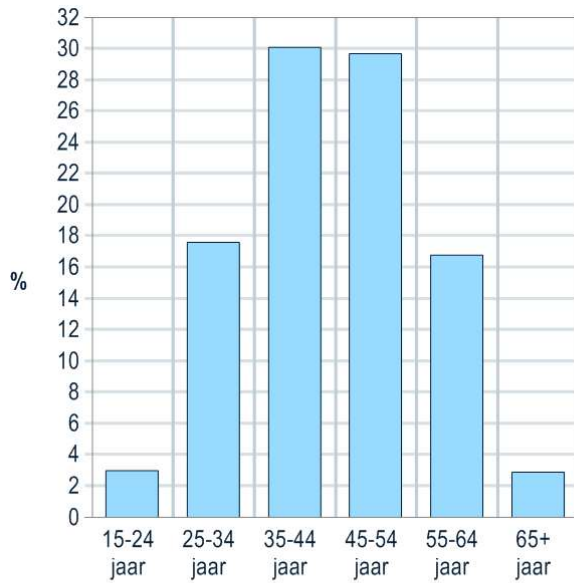
4.2 Persoonskenmerken

Leeftijd

De ontwikkeling van de gemiddelde leeftijd is in Figuur 4.3 weergegeven. Ondernemers in de sector zijn gemiddeld 45 jaar. De gemiddelde leeftijd van een startende ondernemer is 38 jaar. Uit Figuur 4.4 blijkt dat 60 procent van de ondernemers tussen de 35 en 54 jaar oud is, en 20 procent is 55 jaar of ouder.

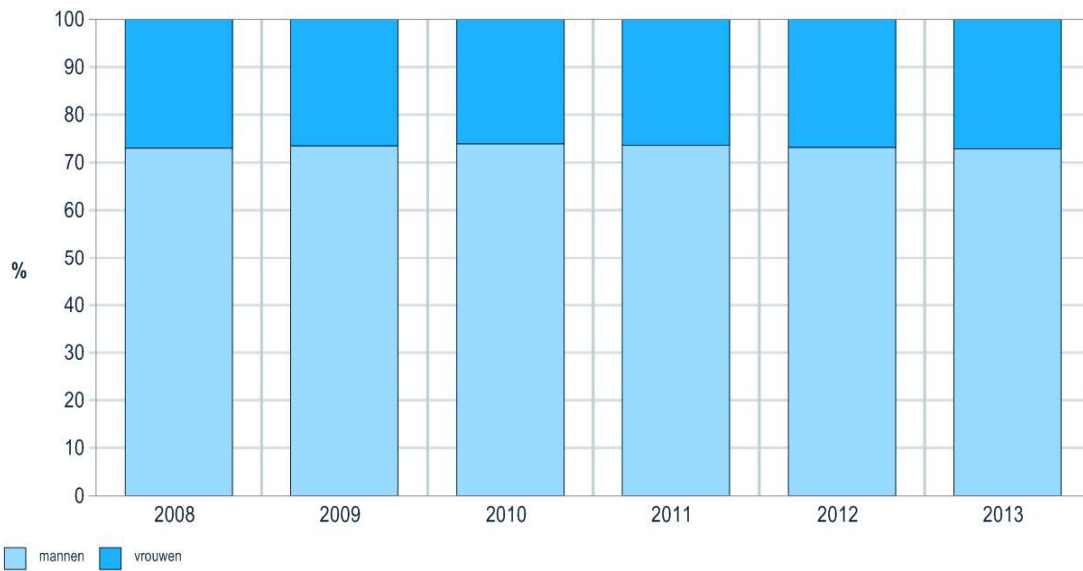
Figuur 4.3: Gemiddelde leeftijd van ondernemers tussen 2008 en 2013 (bron: GBA, bewerking ABF Research)

Figuur 4.4: Ondernemers in leeftijdsklassen in 2013 (bron: GBA, bewerking ABF Research)

Geslacht

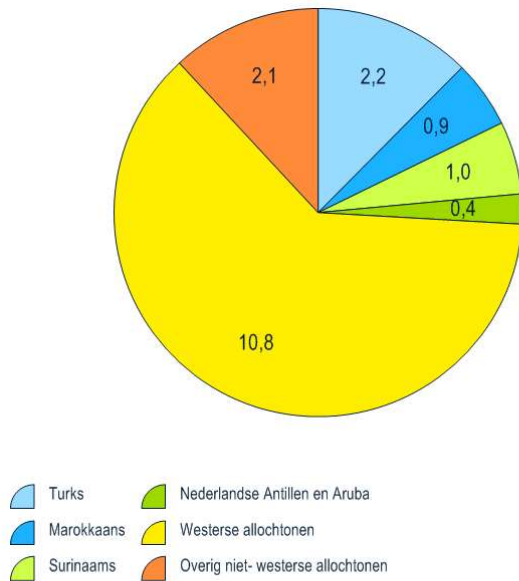
Figuur 4.5 geeft inzicht in de verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke ondernemers in de ambachtseconomie. Er werken meer mannen dan vrouwen in deze sector. Het aandeel mannen is 73 procent in 2013.

Figuur 4.5: Ondernemers naar geslacht tussen 2008 en 2013 (bron: GBA, bewerking ABF Research)

Etniciteit

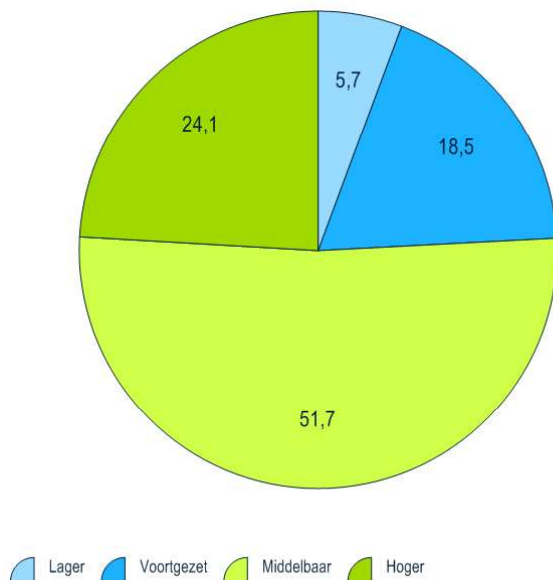
83 procent van de ondernemers is autochtoon. Een verdeling van de afkomst van allochtonen is weergegeven in Figuur 4.6.

Figuur 4.6: Ondernemers naar etniciteit 2013, exclusief autochtonen (%), bron: BRP, bewerking ABF Research)

Opleiding

Uit Figuur 4.7 blijkt dat 76 procent als hoogst voltooide opleiding een middelbare beroepsopleiding of een opleiding aan het hoger onderwijs heeft afgerond.

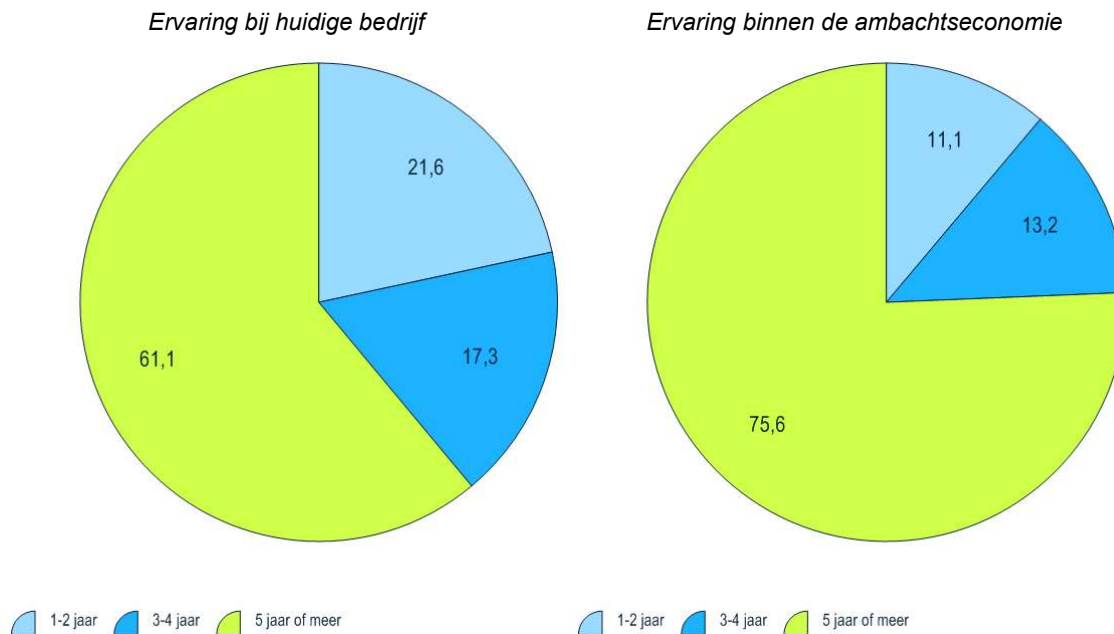

Figuur 4.7: Ondernemers naar opleidingsniveau in 2013 (%), bron: DUO en CBS enquêtes, bewerking ABF Research)

Ervaring

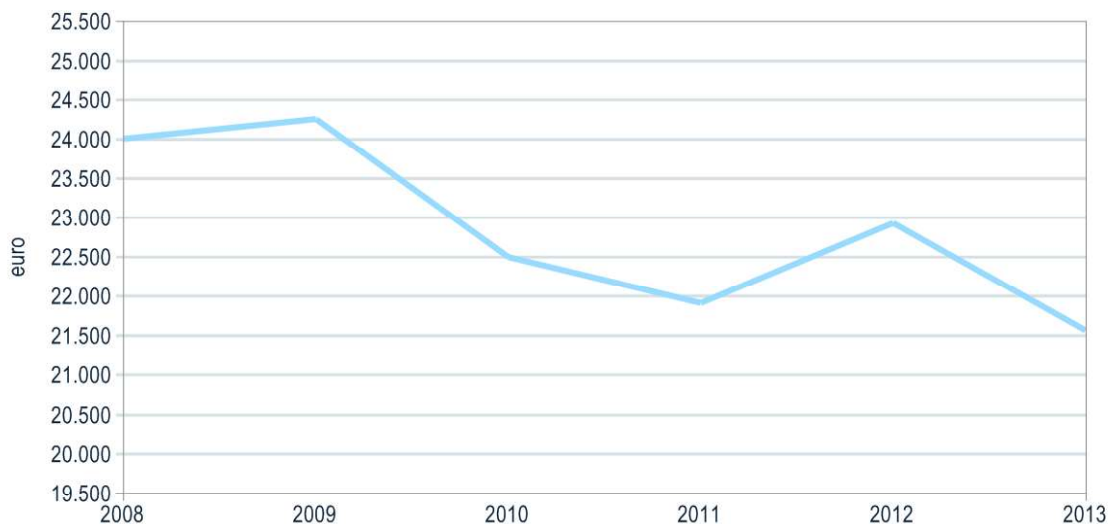
Uit Figuur 4.8 blijkt dat van alle ondernemers 61 procent ten minste 5 jaar bij het huidige bedrijf werkt. 76 procent werkt al minstens 5 jaar aaneengesloten binnen de ambachtseconomie.

Figuur 4.8: Ondernemers naar bedrijfs- en sectorervaring in 2013 (%; bron: Belastingdienst, bewerking ABF Research)

4.3 Inkomen

Ondernemers in de sector hadden in 2013 gemiddeld een netto inkomen van 21.600 euro. Dit is een daling van 10 procent ten opzichte van 2008. Figuur 4.9 laat de ontwikkeling gedurende deze periode zien.

Figuur 4.9: Netto inkomensontwikkeling ondernemers tussen 2008 en 2013 (bron: Belastingdienst, bewerking ABF Research)

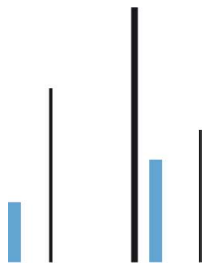
Tweede inkomstenbron

Van alle ondernemers in de sector heeft 13 procent nog een andere inkomstenbron uit arbeid en ontvangt 9 procent een aanvullende uitkering. Tabel 4.1 geeft de verdeling over de verschillende sectoren en uitkeringen weer.

Sector		Uitkering	
Bouwnijverheid	0,1%	Arbeidsongeschiktheid	0,6%
Consumenten dienstverlening	0,1%	Bijstand	0,9%
Handel	1,8%	Pensioen	3,7%
Horeca	0,5%	Werkloosheidsuitkering	0,7%
Industrie	0,5%	Overige uitkeringen	2,9%
Onderwijs	1,1%		
Overheid	0,6%		
Sport & cultuur	0,3%		
Uitzendbranche	0,9%		
Vervoer & opslag	0,6%		
Zakelijke en financiële dienstverlening	2,6%		
Zorg & welzijn	1,3%		
Overige arbeid	2,3%		

Tabel 4.1: Tweede inkomstenbron naar sector en uitkering in 2013, als percentage van het aantal ondernemers (bron: ABR en Belastingdienst, bewerking ABF Research)

5

Werknemers

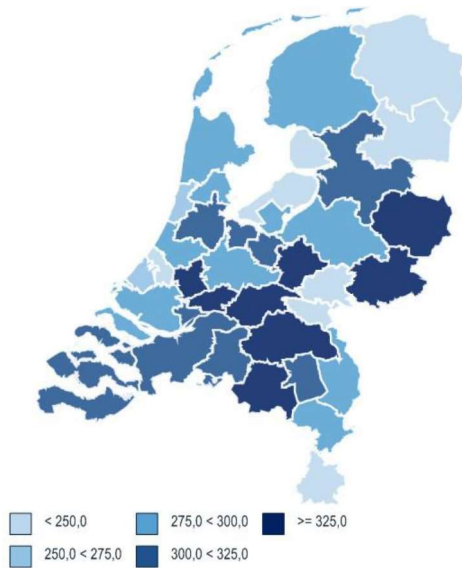
5.1 Omvang en dynamiek

Aantal werknemers

Er zijn 489.700 werknemers werkzaam in de sector. Dit komt overeen met 405.390 fte. Het aantal fte is sinds 2008 met 18 procent gedaald.

Figuur 5.1 geeft inzicht in de verdeling van de werknemers over Nederland. Gemiddeld zijn er in Nederland per 10.000 inwoners 291,9 werknemers in de sector. Samen met de ondernemers zorgt dit voor 486,2 werkenden per 10.000 inwoners.

Aantal werknemers per 10.000 inwoners

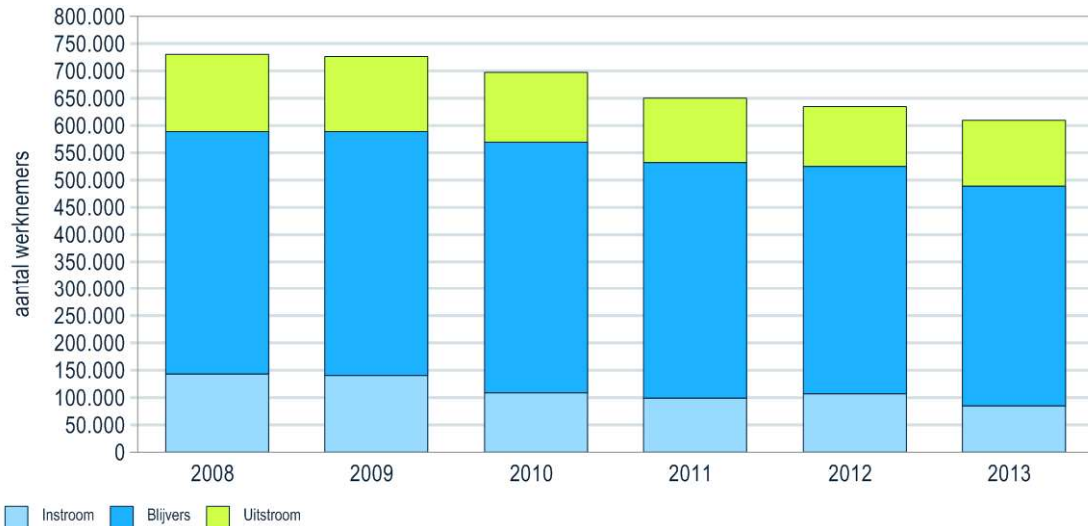
Aantal ondernemers en werknemers per 10.000 inw.

Figuur 5.1: Aantal ondernemers en werknemers per 10.000 inwoners in 2013 (bron: BRP en Belastingdienst, bewerking ABF Research). Zie bijlage A voor de namen van alle arbeidsmarktregio's

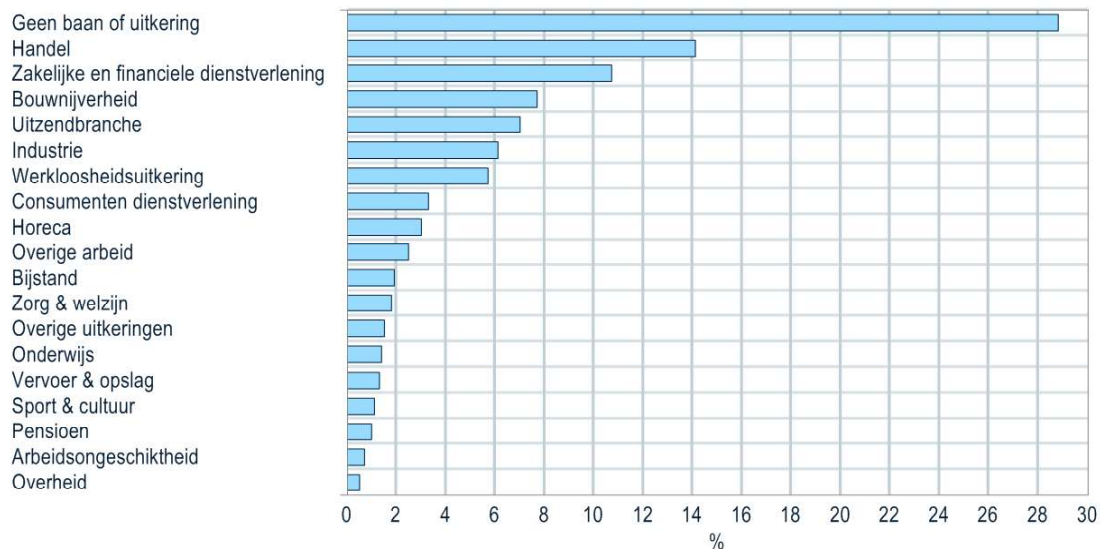
Instroom en uitstroom

In Figuur 5.2 is de dynamiek in de arbeidsmarkt weergegeven. 14 procent is in 2013 van baan gewisseld binnen de sector of nieuw ingestroomd.

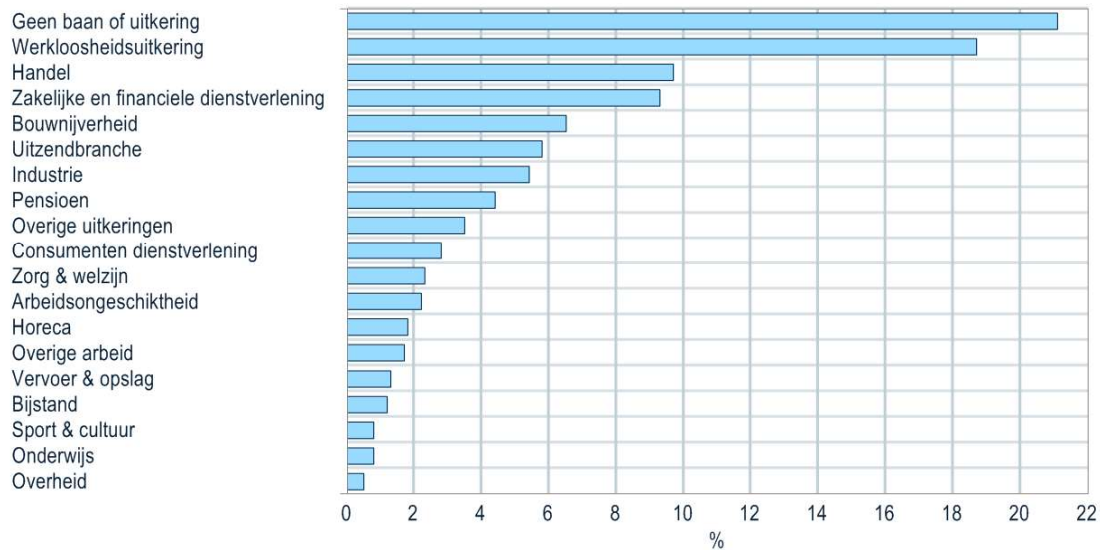

Figuur 5.2: Dynamiek van 2008 tot en met 2013 (bron: CBS en Belastingdienst, bewerking ABF Research)

Figuur 5.3 laat zien waar personen die nieuw zijn begonnen bij een onderneming voorheen werkten of wat voor uitkering zij kregen. De bestemming van personen die bij een bedrijf vertrokken is te zien in Figuur 5.4. In beide figuren is dit inclusief personen die binnen de sector van werkgever zijn veranderd.

Figuur 5.3: Herkomst van ingestroomde werknemers in 2013 (bron: CBS en Belastingdienst, bewerking ABF Research)

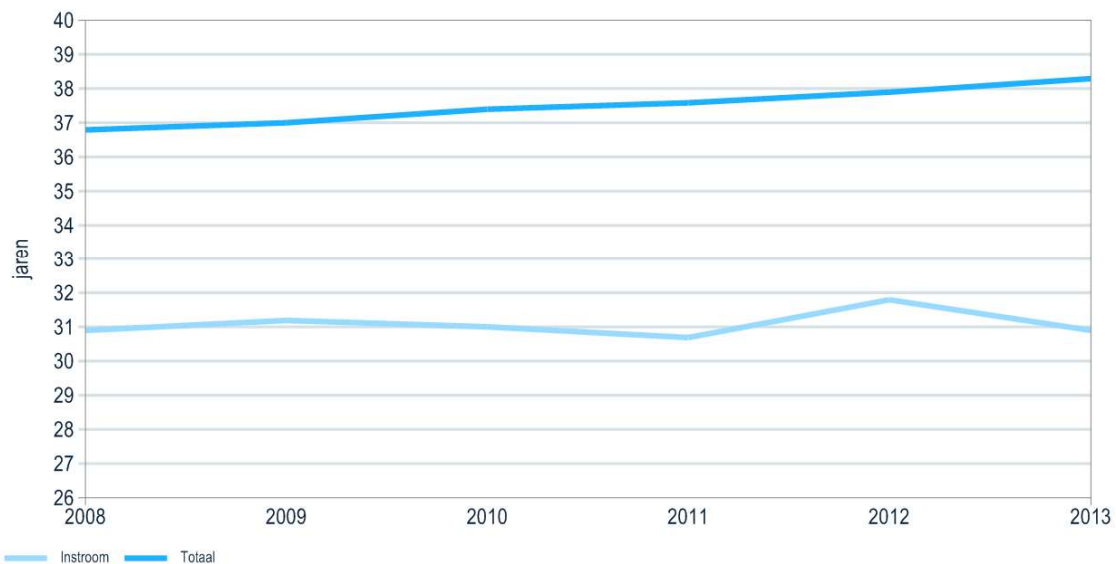

Figuur 5.4: Bestemming van uitgestroomde werknemers in 2013 (bron: CBS en Belastingdienst, bewerking ABF Research)

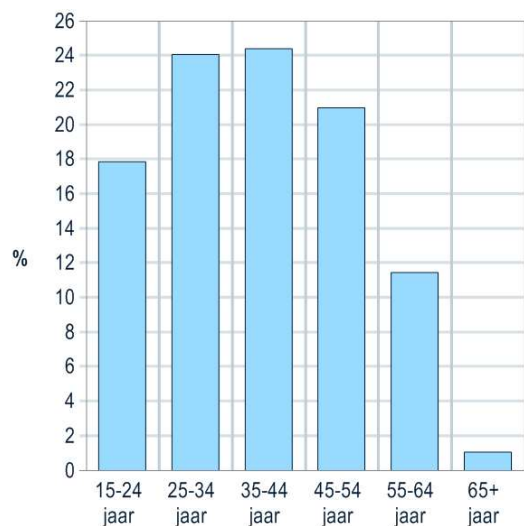
5.2 Persoonskenmerken

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van werknemers in de sector in 2013 is 38 jaar. In 2008 was dit 37 jaar. Figuur 5.5 geeft de ontwikkeling van de gemiddelde leeftijd van werknemers tussen 2008 en 2013 weer. Als specifieke groep wordt ook de instroom getoond. De gemiddelde leeftijd van deze groep is 31 jaar.

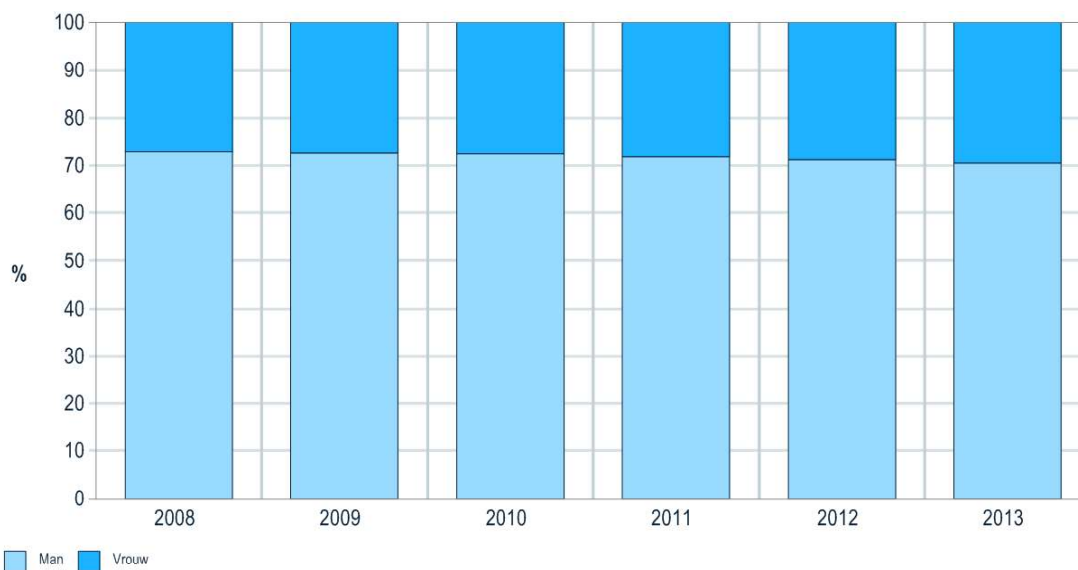
Figuur 5.5: Ontwikkeling gemiddelde leeftijd (startende) werknemers tussen 2008 en 2013 (bron: BRP, bewerking ABF Research)

Figuur 5.6: Werknemers in leeftijdsklassen in 2013 (bron: GBA, bewerking ABF Research)

Geslacht

Figuur 5.7 laat zien dat 71 procent van de werknemers man is. Dit aandeel is tussen 2008 en 2013 licht afgenomen.

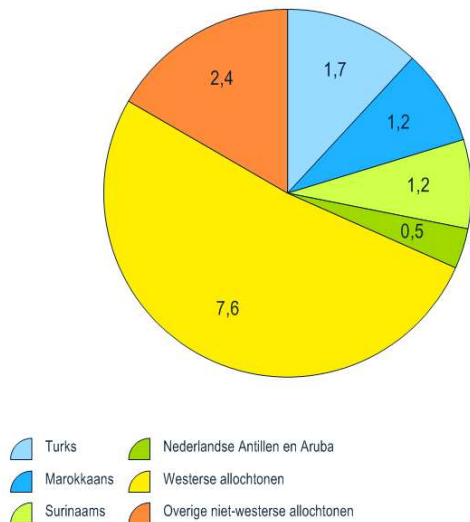

Figuur 5.7: Werknemers naar geslacht van 2008 tot en met 2013 (bron: BRP, bewerking ABF Research)

Etniciteit

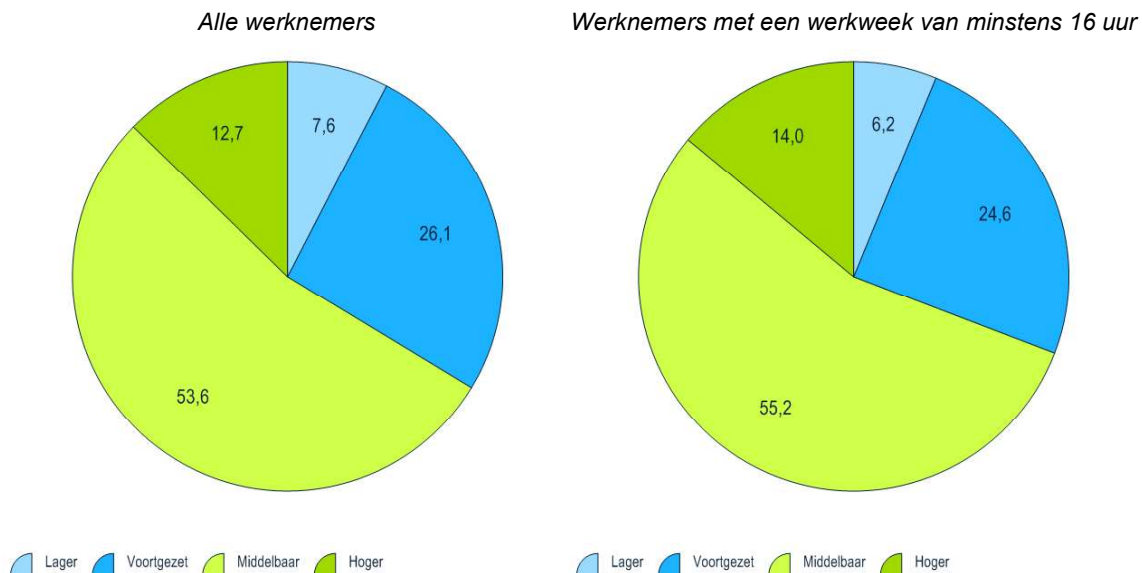
85 procent van de werknemers is autochtoon. Een verdeling van de afkomst van allochtonen is weergegeven in Figuur 5.8.

Figuur 5.8: Werknemers naar etniciteit in 2013, exclusief autochtonen (85 procent; % bron: BRP, bewerking ABF Research)

Opleiding

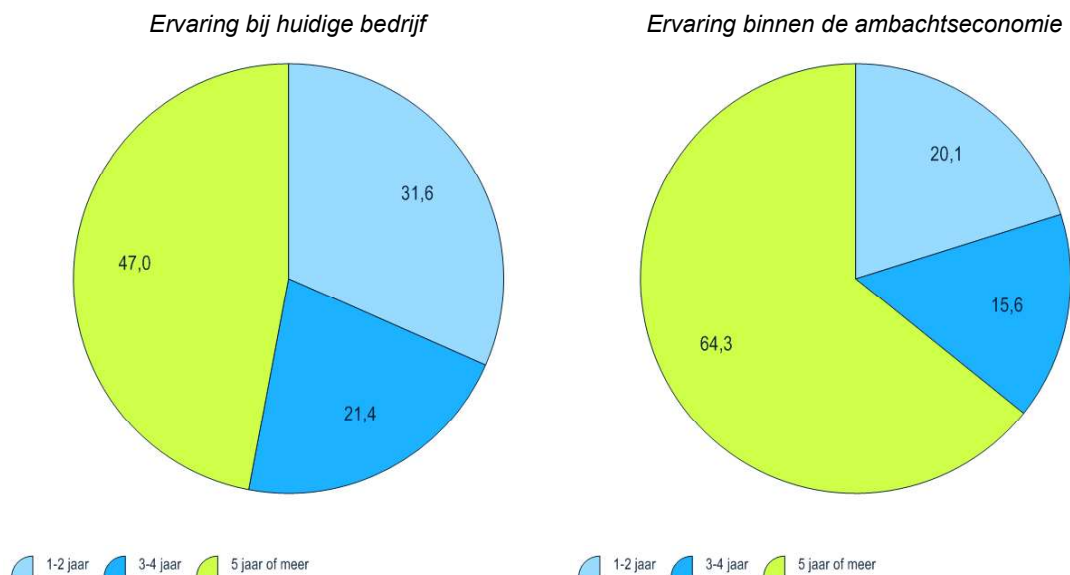
Uit figuur 5.9 blijkt dat 66 procent als hoogst voltooide opleiding een middelbare beroepsopleiding of een opleiding aan het hoger onderwijs heeft afgerond.

Figuur 5.9: Werknemers naar opleidingsniveau in 2013 (%; bron: DUO en CBS enquêtes, bewerking ABF Research)

Ervaring

64 procent van de werknemers werkt al minstens 5 jaar aaneengesloten in de ambachtseconomie. Zoals Figuur 5.10 laat zien werkte 47 procent gedurende deze periode voor dezelfde werkgever.

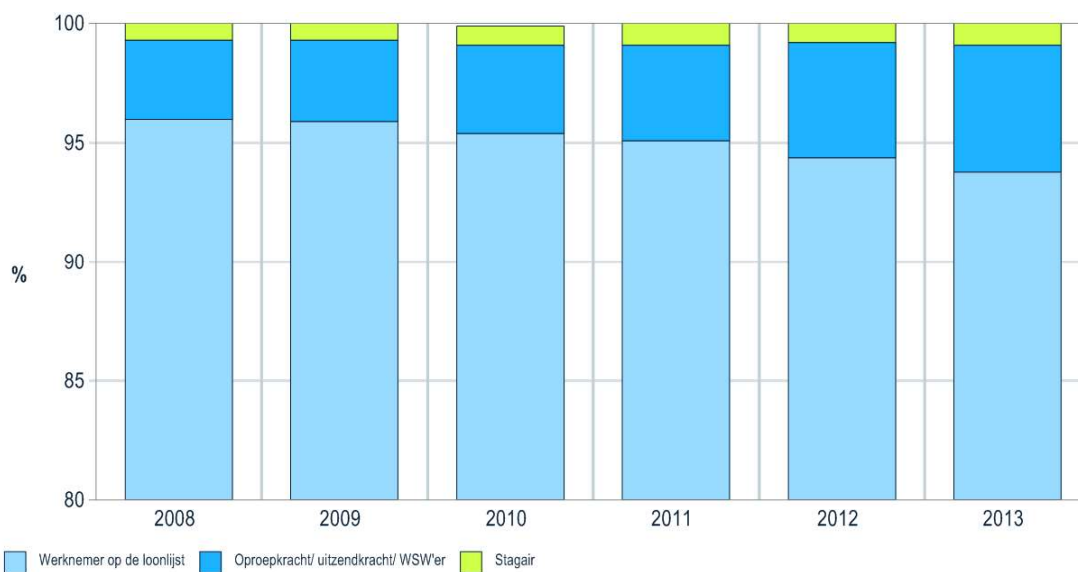

Figuur 5.10: Werknemers naar bedrijfs- en sectorervaring in 2013 (%; bron: Belastingdienst, bewerking ABF Research)

5.3 Type aanstelling

Arbeidsrelatie

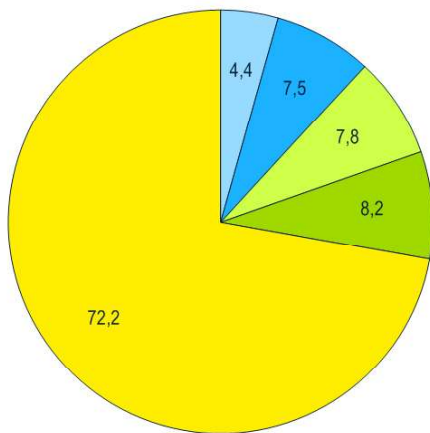
Figuur 5.11 laat zien dat in 2013 94 procent van de werknemers op de loonlijst staat. In 2008 was dit 96 procent.

Figuur 5.11: Werknemers naar type aanstelling in 2013 (%; bron: Belastingdienst, bewerking ABF Research)

Arbeidsduur

Gemiddeld werken werknemers in de sector 32 uur per week. Figuur 5.12 geeft dit in meer detail weer.

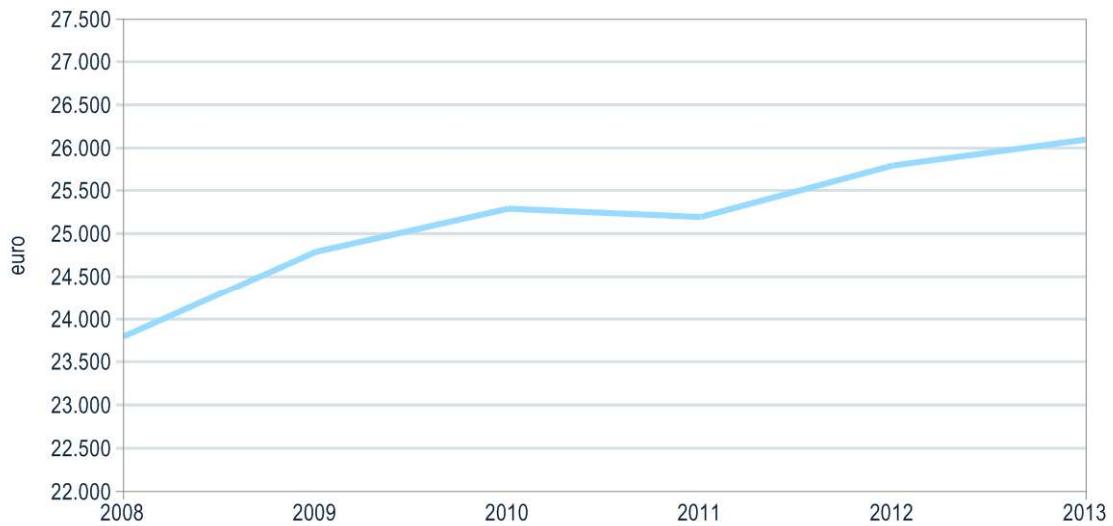

0 - 8 uur 8 - 16 uur 16 - 24 uur 24 - 32 uur 32 uur of meer

Figuur 5.12: Werknemers naar arbeidsduur in 2013 (%; bron: Belastingdienst, bewerking ABF Research)

Inkomen

Figuur 5.13 laat de ontwikkeling van het netto inkomen per fte zien. Tussen 2008 en 2013 is het inkomen met 10 procent gestegen tot 26.100 euro per jaar.

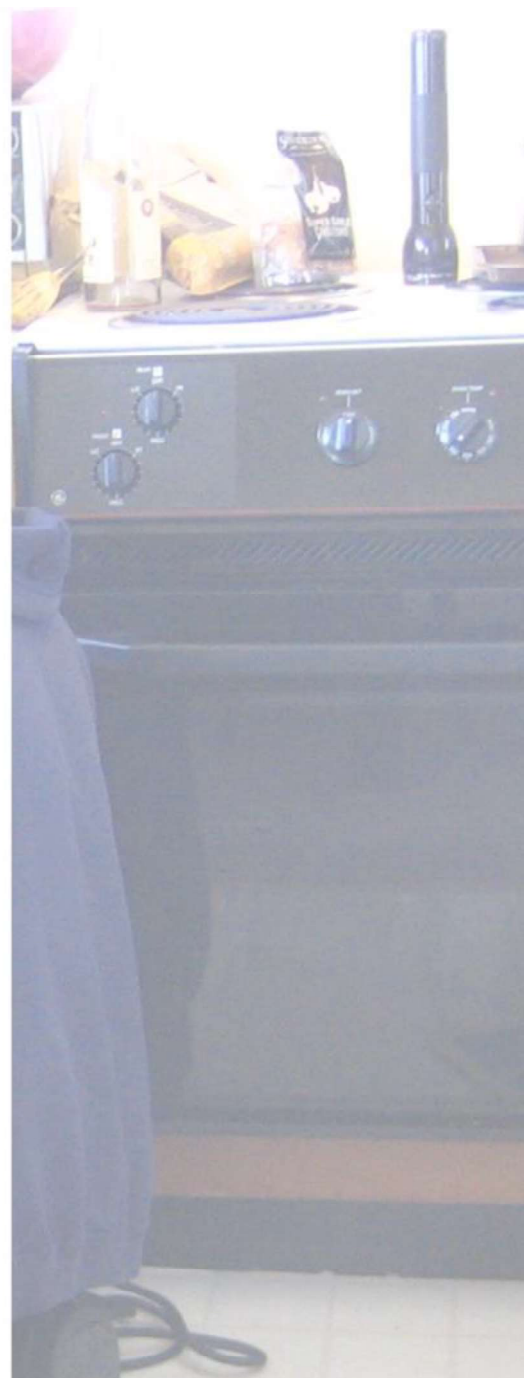
Figuur 5.13: Netto inkomensontwikkeling werknemers per fte tussen 2008 en 2013 (bron: Belastingdienst, bewerking ABF Research)

Tweede inkomstenbron

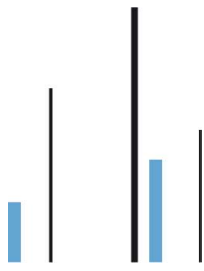
In de ambachtseconomie heeft 32 procent van de werknemers meer dan één inkomstenbron. Tabel 5.1 geeft de verdeling over de verschillende sectoren en uitkeringen weer.

Tabel 5.1: Tweede inkomstenbron naar sector en uitkering in 2013, als percentage van het aantal werknemers (bron: ABR en Belastingdienst, bewerking ABF Research)

Sector	Uitkering
Bouwnijverheid	Arbeidsongeschiktheid 1,7%
Consumenten dienstverlening	Bijstand 0,8%
Handel	Pensioen 2,7%
Horeca	Werkloosheidsuitkering 6,2%
Industrie	Overige uitkeringen 1,5%
Onderwijs	
Overheid	
Sport & cultuur	
Uitzendbranche	
Vervoer & opslag	
Zakelijke en financiële dienstverlening	
Zorg & welzijn	
Overige arbeid	

6

Arbeidsmarktprognose

Arbeidsmarktprognoses zijn gebaseerd op de verwachte ontwikkeling van de vraag naar arbeid en van het aanbod van arbeid. Bij de bepaling van vraag en aanbod spelen verschillende sociaaleconomische factoren een rol, zoals ontwikkelingen op het gebied van demografie, economie, inkomen en arbeidsproductiviteit. In paragraaf 6.1 komen deze sociaaleconomische factoren aan bod.

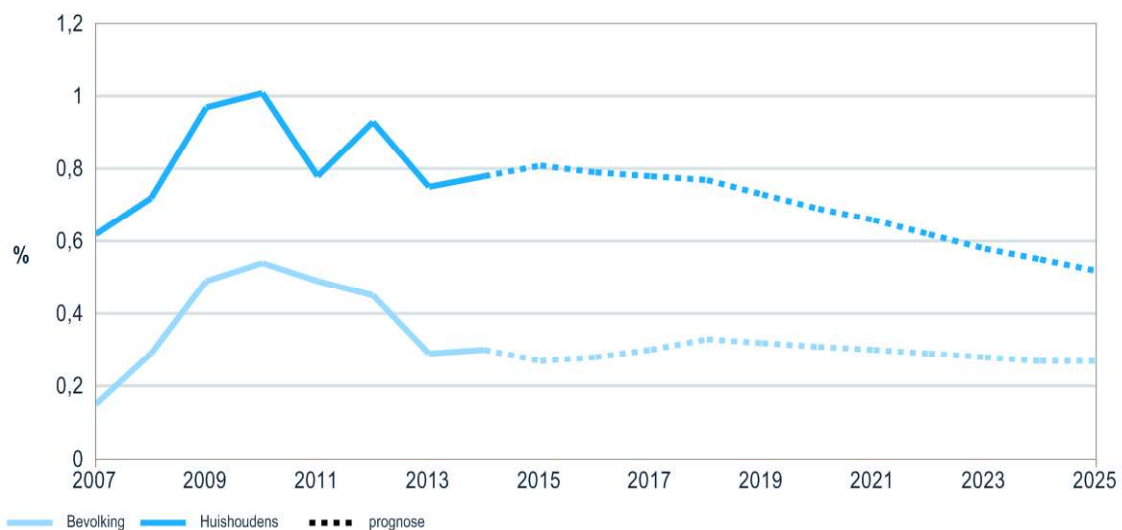
Waar vraag en aanbod bij elkaar komen is sprake van vacatures en werkloosheid. Deze worden besproken in paragraaf 6.2.

In paragraaf 6.3 wordt er ingegaan op de specifieke ontwikkelingen binnen de ambachtseconomie. De huidige arbeidsmarktspanning, ontwikkeling van vervangings- en uitbreidingsvraag, ontwikkeling van aanbod van arbeid en specifieke thema's zoals vraag naar professionals en pensioenuitstroom worden besproken.

6.1 Sociaaleconomische factoren

Demografie

Voor vraag en aanbod zijn verschillende aspecten van de demografie van belang. Het aanbod wordt voor een deel gestuurd door de groep 20-67 jarigen. De vraag wordt, afhankelijk van de sector of branche, gestuurd door de gehele bevolking, bepaalde leeftijdsklassen of huishoudens. Uit Figuur 6.1 blijkt dat het aantal personen in Nederland de komende jaren naar verwachting blijft toenemen. Het aantal huishoudens neemt harder toe doordat huishoudens steeds kleiner worden.

Figuur 6.1: Bevolkingsontwikkeling t.o.v. voorgaande jaar 2014 – 2025 (bron: Primos, ABF Research)

Figuur 6.2 laat zien dat er grote regionale verschillen zijn wat betreft bevolkingsontwikkeling. In de provincies Limburg, Zeeland, Friesland, Groningen en Drenthe krimpt de bevolkingsomvang naar verwachting. In de andere provincies is er sprake van groei, waarbij vooral de Randstedelijke provincies en Flevoland opvallen. Het bevolkingsaandeel dat tot de groep 20-67 jarigen behoort varieert per provincie, zoals te zien in Figuur 6.3. In Noord-Holland is het aandeel het hoogst. Dit betekent dat daar relatief het grootste potentiële aanbod van arbeid aanwezig is. Voor Zeeland en Drenthe geldt juist het omgekeerde.

Figuur 6.2: Bevolkingsontwikkeling 2025 t.o.v. 2014 (%), bron: Primos, ABF Research

Figuur 6.3: Aandeel 20 tot 67 jarigen van de totale bevolking in 2025 (%), bron: CBS – Bevolkingsstatistiek, bewerking ABF Research

Economie en inkomen

Naast demografie speelt de economische ontwikkeling (en daarmee samenhangend de inkomensontwikkeling) ook een belangrijke rol bij de vraag naar arbeid. De economische crisis van de afgelopen jaren wordt bevestigd in Figuur 6.4. De economische krimp is naar verwachting ten einde, maar voor de komende jaren wordt slechts een beperkte groei voorspeld. De ontwikkeling van de inkomens volgt hierop.

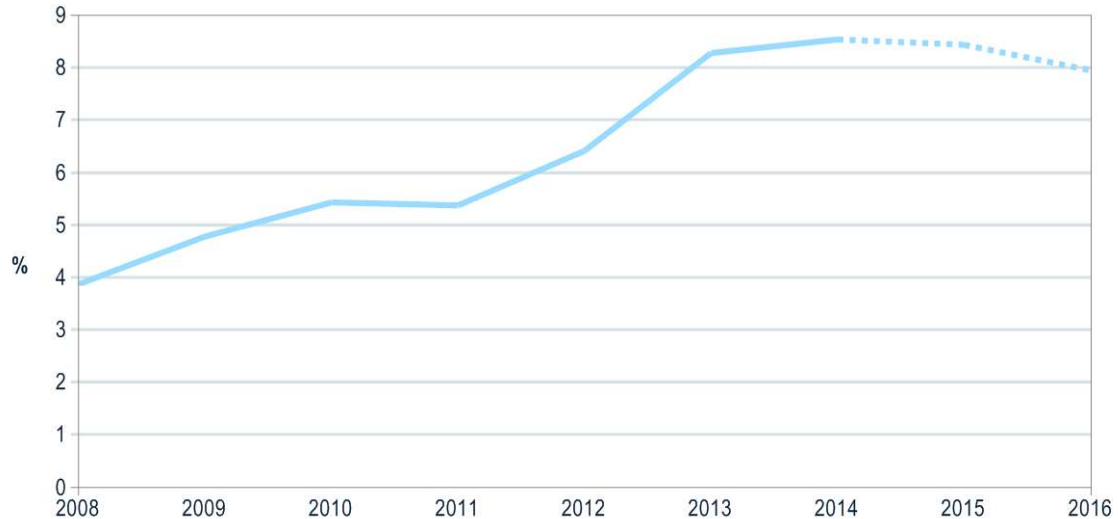

Figuur 6.4: Jaar-op-jaar ontwikkeling van de economie en inkomens (bron: CPB & IMF, bewerking ABF Research)

6.2 Werkloosheid en vacatures

De werkloosheid is de afgelopen jaren opgelopen tot meer dan 8 procent van de beroepsbevolking, zie Figuur 6.5.

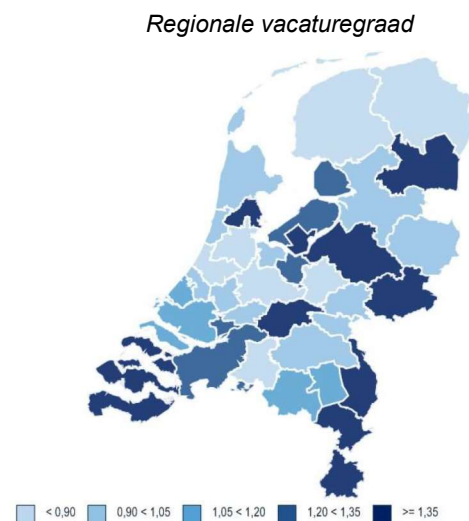
Figuur 6.5: Werkloosheid tussen 2008 en 2016 (bron: Carmen, ABF Research)

Figuur 6.6 laat zien dat de omvang van de werkloosheid ook sterk regionaal afhankelijk is. In Zeeland en Utrecht is de werkloosheid onder de 8 procent. De lage werkloosheid in Zeeland is het gevolg van een relatief kleine beroepsbevolking en in Utrecht door een hoge werkgelegenheid. In Groningen en Flevoland is de werkloosheid ten minste 10 procent. De hoge werkloosheid in deze provincies is het gevolg van de relatief grote beroepsbevolking.

Daarnaast zijn er ongeveer 95.100 vacatures in Nederland. Dit is zo'n 1 procent van de omvang van alle banen. Figuur 6.7 geeft inzicht in het aantal vacatures ten opzichte van het aantal werkenden per arbeidsmarktregio.

Figuur 6.6: Werkloosheid in 2014, als percentage van de beroepsbevolking (bron: Carmen, ABF Research)

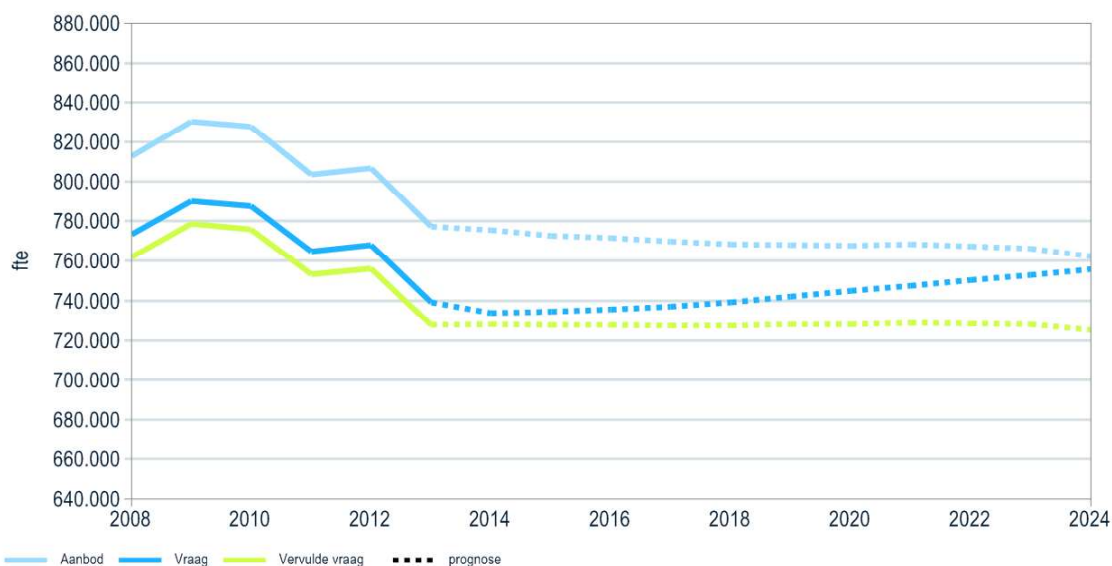

Figuur 6.7: Aantal vacatures ten opzichte van aantal werkenden in 2013 (%), bron: Carmen, ABF Research)

6.3 Sector-specifieke arbeidsmarktprognose

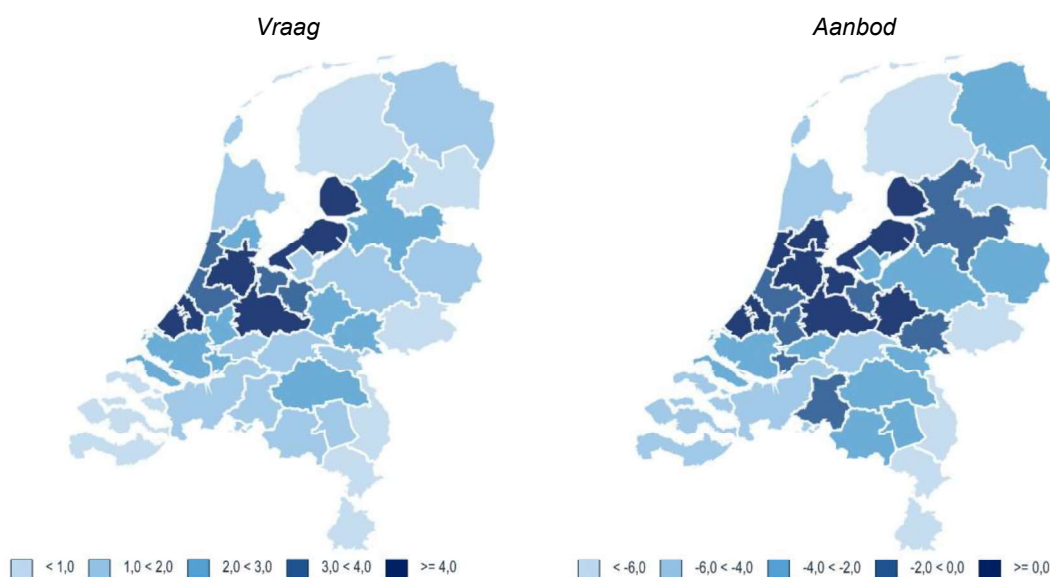
6.3.1 Ontwikkeling van vraag en aanbod van arbeid

Zoals te zien in Figuur 6.8 stijgt de vraag van arbeid naar verwachting tussen 2015 en 2024 van 734.640 naar 755.750 fte (3 procent). In dezelfde periode daalt het aanbod van arbeid van 772.780 naar 762.320 fte (1 procent). De vraag en het aanbod leiden samen tot een vervulde vraag die daalt van 728.110 naar 725.470 fte (0 procent).

Figuur 6.8: Ontwikkeling van vraag, vervulde vraag en aanbod van 2008 tot en met 2024 (bron: Hermes, ABF Research)

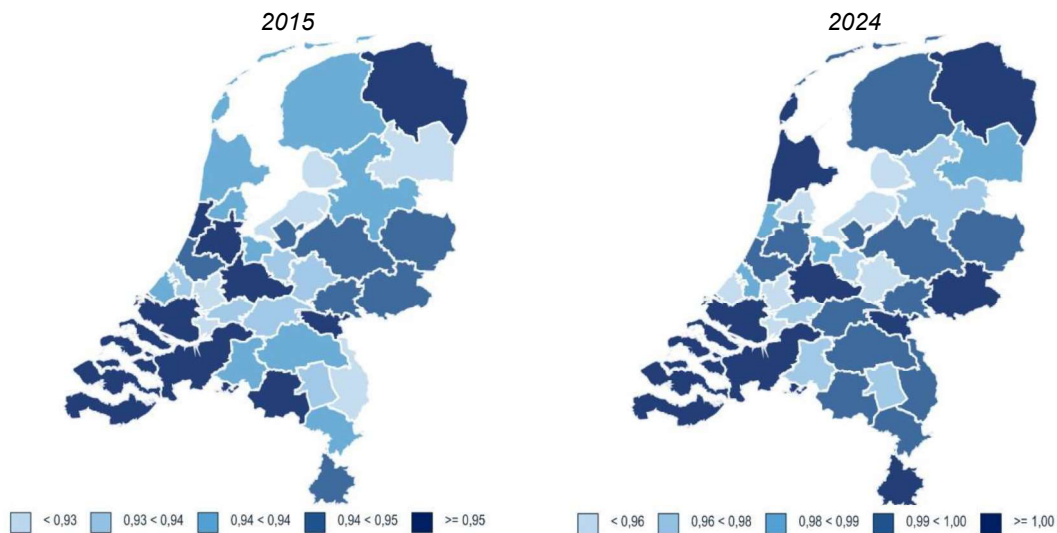
Figuur 6.9 zoomt in op de ontwikkeling van de vraag naar en het aanbod van arbeid van de totale ambachtseconomie per arbeidsmarktregio tot en met 2024. Hieruit blijkt dat er duidelijke regionale verschillen zijn.

Figuur 6.9: Ontwikkeling vraag naar en aanbod van arbeid in 2024 t.o.v. 2013 (%), bron: Hermes, ABF Research

6.3.2 Arbeidsmarktspanning

Figuur 6.10 geeft inzicht in de arbeidsmarktspanning in 2015 en in 2024. De arbeidsmarktspanning is gedefinieerd als arbeidsvraag gedeeld door arbeidsaanbod. Als het aanbod sneller toeneemt dan de vraag dan daalt de arbeidsmarktspanning, en andersom. Over het algemeen is het aanbod groter dan de vraag in Nederland (spanningsindex tussen de 0,92 en 0,98). Met 0,95 is de arbeidsmarktspanning bij de totale ambachtseconomie normaal.

Figuur 6.10: Arbeidsmarktspanning (vraag gedeeld door aanbod) in 2015 en 2024 (index, bron: Hermes, ABF Research)

Tabel 6.1 toont de verwachte ontwikkeling van vraag en aanbod voor elk van de negen clusters binnen de ambachtseconomie. De arbeidsmarktspanning loopt met name op binnen de bouw-gerelateerde clusters en bij het cluster creatieve industrie en communicatie.

[FTE], tenzij anders aangegeven	Vraag		Aanbod		Spanningsindex [index]	
	2015	2024	2015	2024	2015	2024
Afwerking / Afbouw	71.680	74.610	73.820	72.230	0,97	1,03
Bouw	133.380	142.280	136.560	134.260	0,97	1,06
Creatieve industrie / Communicatie	171.740	183.740	178.070	177.410	0,96	1,04
Gebouwverzorgend ambacht	28.820	28.380	31.250	30.970	0,92	0,92
Gezondheid / uiterlijke verzorging	64.770	68.070	70.240	69.420	0,92	0,98
Installatie / electro	65.980	70.190	67.460	66.310	0,97	1,06
Metaal, hout en overig productieambacht	60.110	57.040	63.450	61.940	0,95	0,92
Reparatieambacht	101.150	96.540	111.240	109.600	0,92	0,88
Voeding	37.010	34.910	40.710	40.180	0,92	0,87

Tabel 6.1: Vraag en aanbod van arbeid voor de negen clusters

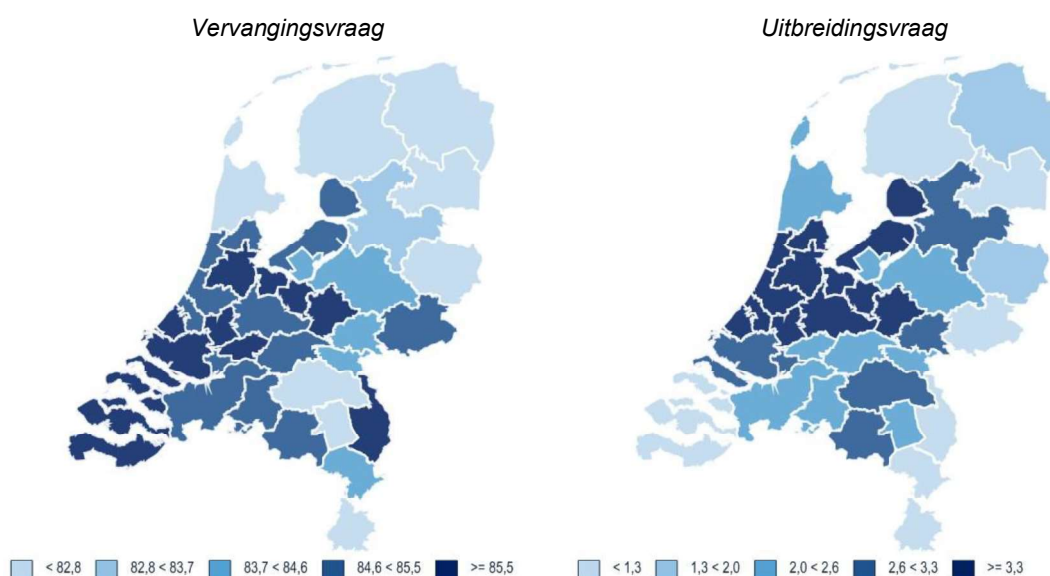
6.3.3 Vervangings- en uitbreidingsvraag

De totale vervangingsvraag binnen het cluster tussen 2015 en 2024 is 536.640 fte. Daarbovenop komt nog een positieve uitbreidingsvraag zodat in totaal 558.320 fte in het cluster moet instromen. Dit komt overeen met 77 procent van het aantal werkenden in 2013.

Tabel 6.2 geeft de jaarlijkse uitbreidings- en vervangingsvraag weer. Figuur 6.11 schetst een beeld van de vervangings- en uitbreidingsvraag per arbeidsmarktregio.

	2016	2018	2020	2022	2024
Uitbreidingsvraag	1.310	2.430	2.670	2.680	2.650
Vervangingsvraag	54.410	53.470	52.830	52.920	54.040
Totaal	55.720	55.900	55.500	55.600	56.690

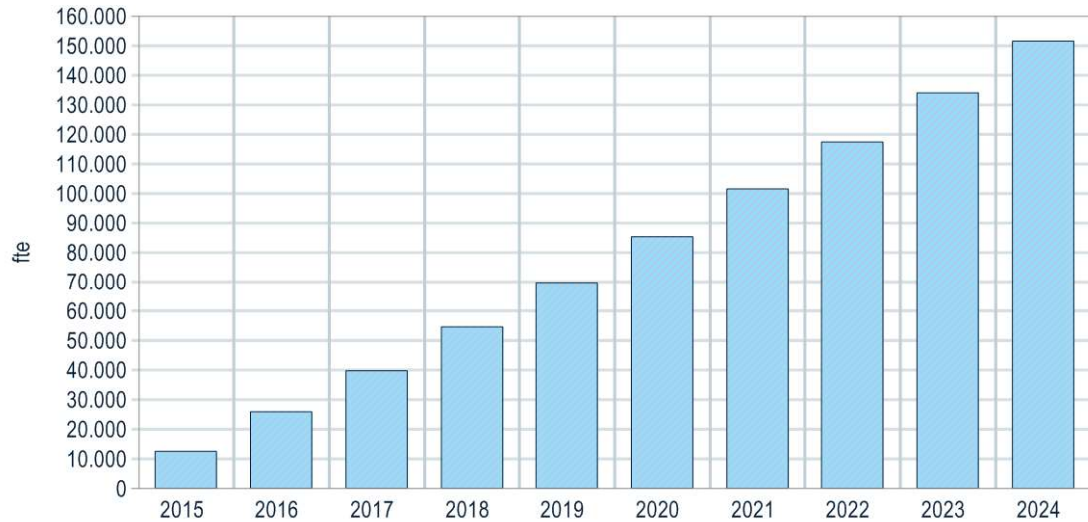
Tabel 6.2: Uitbreidings- en vervangingsvraag 2016-2024 (bron: Hermes, ABF Research)

Figuur 6.11: Totale vervangings- en uitbreidingsvraag 2015 tot en met 2024 t.o.v. het aantal werkenden in 2015 (bron: Hermes, ABF Research)

6.3.4 Pensioenuitstroom

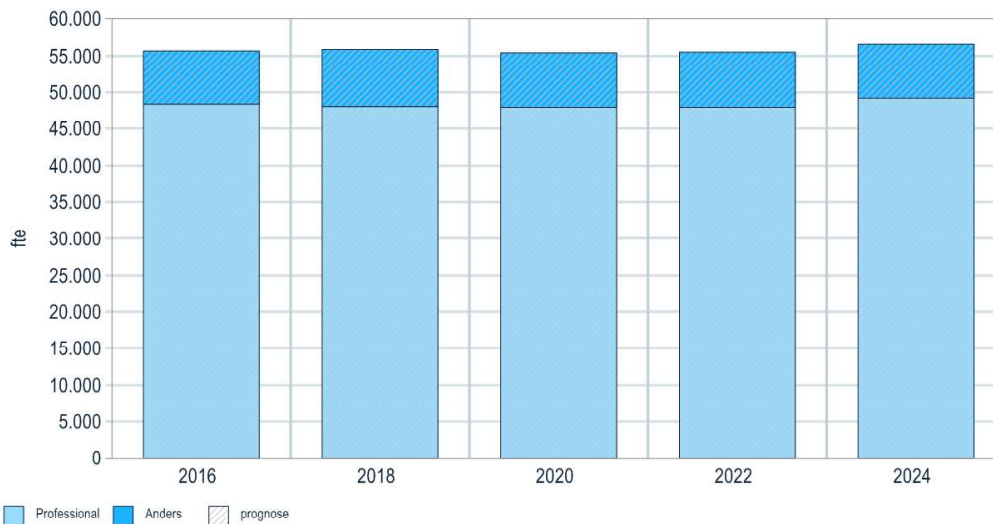
De omvang van de vervangingsvraag als gevolg van pensioen wordt gepresenteerd in figuur 6.12. In totaal is er tussen 2015 en 2024 naar verwachting een vervangingsvraag 151.790 fte als gevolg van veronderstelde uitstroom vanwege pensioen. Dit is 21 procent van de werkenden in 2013.

Figuur 6.12: Uitstroom 60 jaar en ouder in 2015 - 2024 binnen de totale ambachtseconomie (cumulatief, bron: Hermes, ABF Research)

6.3.5 Vraag naar professionals

Figuur 6.13 geeft inzicht in de vervangings- en uitbreidingsvraag uitgesplitst naar competentieniveau. Er wordt onderscheid gemaakt tussen wel of geen professional. Een werkende wordt als professional beschouwd als hij of zij instroomt vanuit een vakgerelateerde opleiding of ervaringsdeskundige is (hertoe worden personen gerekend met 5 of meer jaar werkervaring binnen de sector). Binnen de ambachtseconomie kan een professional als een vakbekwame werkende worden beschouwd. In 2015 is de vervangings- en uitbreidingsvraag voor professionals is 49.330 fte.

Figuur 6.13: Verwachte vervangings- en uitbreidingsvraag naar competentieniveau 2016 – 2024 (bron: Hermes, ABF Research)

De vervangingsvraag van professionals wordt bepaald door de uitstroom van professionals. De uitstroom bestaat uit verschillende groepen:

- 1) Circa een vierde betreft professionals die met pensioen gaan.
- 2) Ruim de helft van de werkenden gaat buiten de ambachtseconomie werken. Dit betekent echter niet altijd dat zij hun beroep niet meer uitvoeren, want de groep omvat ook de volgende arbeidsmarkt stromen:
  - a) ambachtslieden die hun vak binnen een andere sector gaan uitvoeren zoals bijvoorbeeld een kapper die binnen een ziekenhuis gaat werken en hierdoor onder de sector zorg komt te vallen.
  - b) ambachtslieden die hun vak bij een onderneming met meer dan 100 medewerkers gaan uitvoeren.
  - c) niet-ambachtslieden die hun functie door de beperkte binding aan een ambachtscluster zoals een administratief medewerker in een andere sector gaan uitvoeren.
- 3) Het resterende deel stroomt niet door naar een volgende baan, maar komt bijvoorbeeld terecht in een werkloosheidsuitkering. De werkloosheidsuitkering kan kortdurend zijn.

Met name de personen uit de groepen 2a, 2b en 3 kunnen op termijn weer instromen in de ambachtseconomie en daarmee invulling geven aan de vervangingsvraag die zij zelf mede hebben gecreëerd. Ongeveer 13 procent van de vervangingsvraag wordt op deze manier ingevuld.

Daarnaast kunnen werkenden die nog niet als professional worden beschouwd doorgroeien tot professional door het opdoen van werkervaring of het volgen van een vakopleiding. 81 procent van de vervangingsvraag wordt doorgaans via deze weg ingevuld. De resterende 6 procent van de vervangingsvraag moet via personen die instromen vanuit een vakopleiding worden beantwoord.

Tabel 6.3 toont de vervangings- en uitbreidingsvraag voor professionals voor de periode 2015-2024.

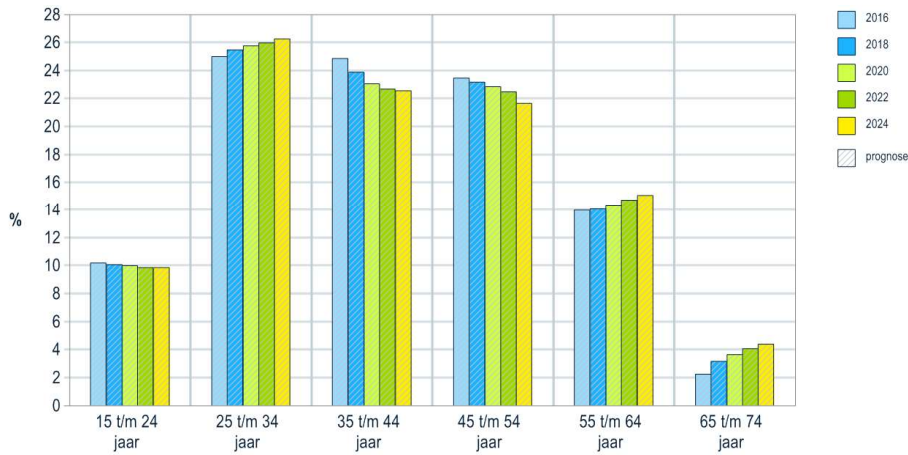
[FTE], tenzij anders aangegeven	Werkenden		Toename		Totale opgave 2015-2024			Tov werkenden 2013
	2013	2015-2024	Verandering	VV	UV	Totaal		
Afwerking / Afbouw	70.950	2.940	4,1%	39.800	2.590	42.390	60%	
Bouw	131.880	8.900	6,7%	83.520	7.030	90.550	69%	
Creatieve industrie / Communicatie	165.830	12.010	7,2%	112.380	8.760	121.130	73%	
Gebouwverzorgend ambacht	28.680	-440	-1,5%	24.960	-220	24.750	86%	
Gezondheid / uiterlijke verzorging	64.620	3.300	5,1%	35.980	2.500	38.480	60%	
Installatie / electro	65.180	4.210	6,5%	40.610	3.510	44.120	68%	
Metaal, hout en overig productieambacht	60.400	-3.080	-5,1%	41.540	-2.310	39.240	65%	
Reparatieambacht	102.640	-4.610	-4,5%	62.640	-4.140	58.500	57%	
Voeding	37.950	-2.110	-5,6%	27.650	-1.750	25.890	68%	

Tabel 6.3: Verwachte vervangings- en uitbreidingsvraag professionals

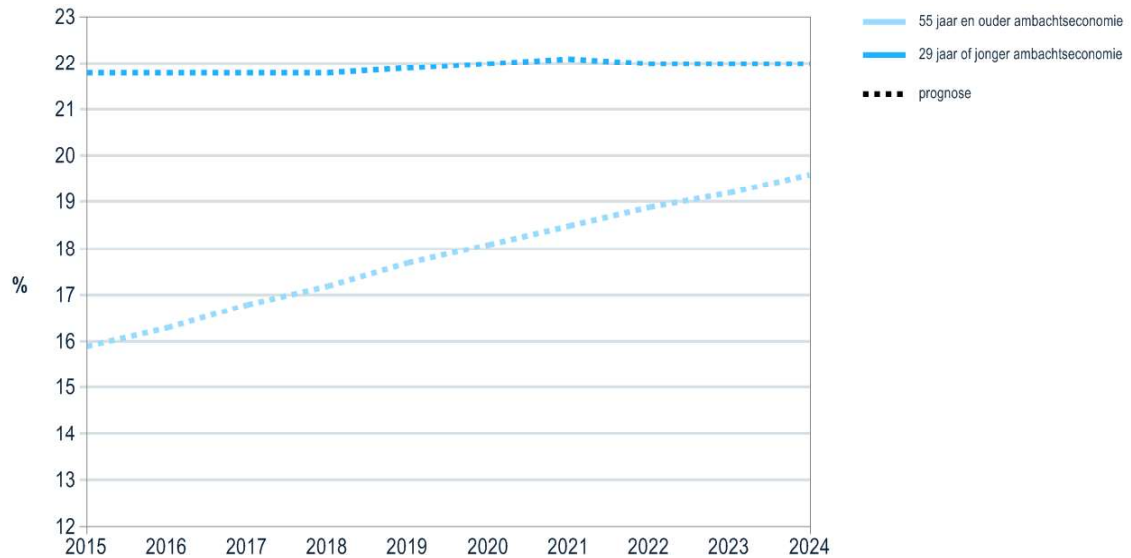

6.3.6 Leeftijd

Figuur 6.14 en Figuur 6.15 geven inzicht in de verwachte ontwikkeling van de leeftijdsopbouw binnen de ambachtseconomie. Tussen 2015 en 2024 neemt het aandeel 55+-ers toe van 16 tot 20 procent. Hierbij is rekening gehouden met de verhoging van de pensioenleeftijd, de uitbreidingsvraag en de gebruikelijke arbeidsdynamiek. De gemiddelde leeftijd stijgt van 40,8 jaar naar 41,5 jaar.

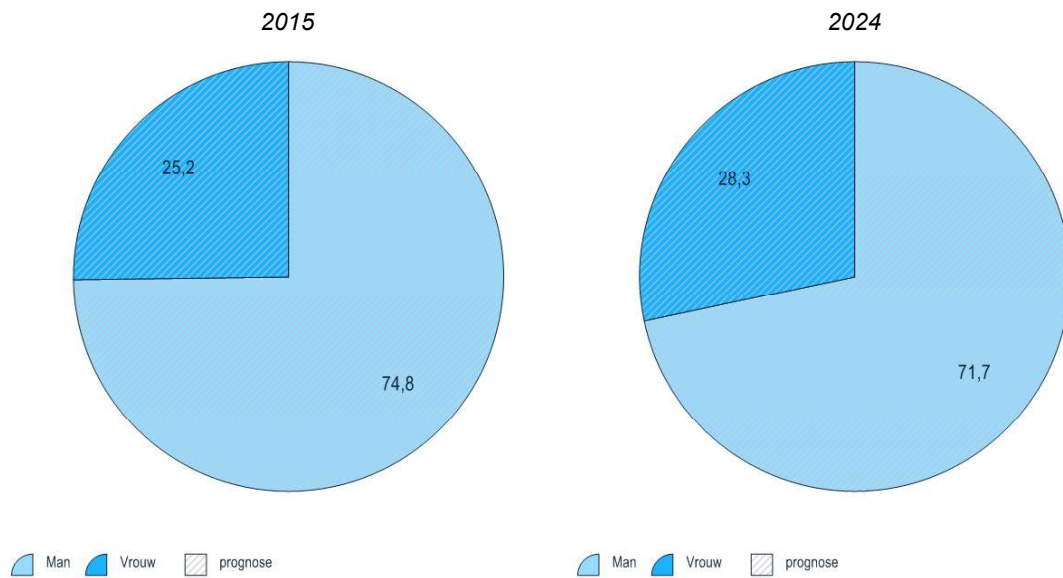
Figuur 6.14: Ontwikkeling leeftijd in klassen 2016 – 2024 (bron: Hermes, ABF Research)

Figuur 6.15: Aandeel jongeren en ouderen van het totaal aantal werkenden in 2015 – 2024 (bron: Hermes, ABF Research)

Geslacht

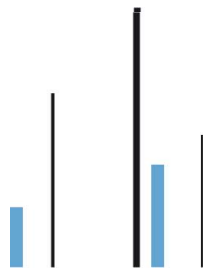
Uit Figuur 6.16 blijkt dat het aandeel vrouwen de komende tien jaar naar verwachting zal toenemen van 25 naar 28 procent.

Figuur 6.16: Werknemers naar geslacht in 2015 en 2024 (%; bron: Hermes, ABF Research)

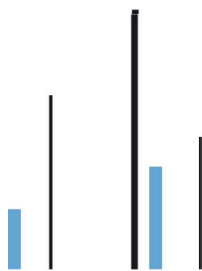

Bijlage A: Arbeidsmarktregio's

De onderstaande afbeelding toont de 35 arbeidsmarktregio's in Nederland.

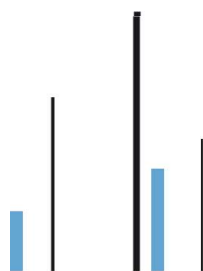

Bijlage B: Begrippenlijst

Allochtoon	Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.
Arbeidsduur	Het aantal uren dat per week wordt gewerkt. Afhankelijk van de cao varieert het maximum tussen 36 en 40 uur per week.
Arbeidsmarktregio's	35, vanuit arbeidsmarktoogpunt, samenhangende regio's die zijn gedefinieerd door het UWV, de VNG en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Bijlage A geeft een overzicht van de arbeidsmarktregio's.
Arbeidsmarktspanning	De arbeidsmarktspanning geeft de verhouding tussen vraag en aanbod weer. Deze wordt berekend door de vraag door het aanbod te delen. Een index groter dan 1 geeft een grotere vraag aan en een index kleiner dan 1 een groter aanbod. Over het algemeen is in Nederland het aanbod groter dan de vraag (spanningsindex tussen de 0,92 en 0,98)
Arbeidsvraag	Vraag naar arbeid uitgedrukt in het aantal beschikbare banen waaronder zowel alle vervulde banen als vacatures vallen.
Autochtoon	Persoon van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren, ongeacht het land waar men zelf is geboren.
Baan	Dienstbetrekking van werkende bij een werkgever.
Brutoresultaat	Netto omzet minus bedrijfskosten, voor verrekening van rente en belasting.
Brutowinst	Omzet/bedrijfsopbrengsten minus de inkoopwaarde van de geleverde producten of diensten.
Fte	Fulltime-equivalent. 1 fte betekent één voltijds dienstverband. Afhankelijk van de cao varieert dit tussen 36 en 40 uur per week.
Instroom	Aantal personen dat in het afgelopen jaar een baan heeft aanvaard bij een nieuw bedrijf. Het nieuwe bedrijf kan in dezelfde branche of in een andere branche actief zijn dan het bedrijf waar de werkende voorheen werkzaam was.
Netto inkomen per fte	Inkomen van een werkende na aftrek van belasting en andere premies die door de werkgever worden ingehouden, zoals sociale lasten en pensioenbijdrage. Het netto inkomen van een werkende is omgerekend naar een netto inkomen per fte. Dit komt neer op het inkomen dat iemand zou verdienen in het geval van een voltijds dienstverband.
Ondernemers	Directeur, groot aandeelhouders en personen die een inkomen in de vorm van belastbare winst uit een onderneming hebben gehad.
Ondernemingsresultaat	Zie 'brutoresultaat'.
Personeelsaanbod	Het aantal beschikbare personen voor de arbeidsmarkt waaronder zowel de werkenden als de niet-werkende werkzoekenden vallen.
Professional	Werkende die een vak-gerelateerde opleiding heeft gevolgd of ten minste 5 jaar werkervaring binnen de sector heeft. De ambachtseconomie geldt in dit rapport als sector.

Tweede inkomstenbron	Inkomen verkregen via een aanstelling bij een ander bedrijf, ondernemerschap bij een ander bedrijf of via een uitkering.
Uitstroom	Aantal personen van wie een dienstbetrekking in het afgelopen jaar is stopgezet.
Vakbekwame werkende	Professional
Vervulde vraag	Deel van de vraag die wordt ingevuld door werkenden.
Werkenden	Werknemers en ondernemers.
Werknemers	Werknemers op de loonlijst, stagiaires, deelnemers aan de Wet Sociale Werkvoorziening, uitzendkrachten en oproepkrachten.
Werkweek	Zie 'arbeidsduur'.

Bijlage C: Clusterindeling

De ambachtseconomieclusters zijn gedefinieerd op basis van SBI-codes, zoals getoond in de onderstaande tabel.

SBI-Code	SBI-Naam	Cluster-Naam
23110	Vervaardiging van vlakglas	Afwerking / Afbouw
23120	Vormen en bewerken van vlakglas	Afwerking / Afbouw
23190	Vervaardiging en bewerking van overig glas, inclusief technisch glaswerk	Afwerking / Afbouw
23700	Natuursteenbewerking	Afwerking / Afbouw
43310	Stukadoren	Afwerking / Afbouw
43320	Bouwtimmeren	Afwerking / Afbouw
43330	Afwerking van vloeren en wanden	Afwerking / Afbouw
43340	Schilderen en glaszetten	Afwerking / Afbouw
43390	Overige afwerking van gebouwen	Afwerking / Afbouw
47526	Winkels in parket-, laminaat- en kurkvloeren	Afwerking / Afbouw
47789	Winkels gespecialiseerd in overige artikelen n.e.g.	Afwerking / Afbouw
41200	Algemene burgerlijke en utiliteitsbouw	Bouw
42111	Wegenbouw	Bouw
42112	Stratenmaken	Bouw
42120	Bouw van boven- en ondergrondse spoorwegen	Bouw
42130	Bouw van kunstwerken	Bouw
42210	Leggen van rioleringen, buizen en pijpleidingen; aanleg van bronbemaling	Bouw
42220	Leggen van elektriciteits- en telecommunicatiekabels	Bouw
42990	Bouw van overige civieltechnische werken n.e.g.	Bouw
43910	Dakdekken en bouwen van dakconstructies	Bouw
43992	Vlechten van betonstaal	Bouw
43993	Metselen en voegen	Bouw
43999	Overige gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw n.e.g.	Bouw
14190	Vervaardiging van baby- en sportkleding en kledingaccessoires	Creatieve industrie / Communicatie
18110	Drukkerijen van dagbladen	Creatieve industrie / Communicatie
18121	Drukkerijen van boeken e.d.	Creatieve industrie / Communicatie
18122	Drukkerijen van tijdschriften	Creatieve industrie / Communicatie
18123	Drukkerijen van reclame	Creatieve industrie / Communicatie
18124	Drukkerijen van verpakkingen	Creatieve industrie / Communicatie
18125	Drukkerijen van formulieren	Creatieve industrie / Communicatie
18129	Overige drukkerijen n.e.g.	Creatieve industrie / Communicatie
18130	Prepress- en premedia-activiteiten	Creatieve industrie / Communicatie
18140	Grafische afwerking en overige activiteiten verwant aan de drukkerij	Creatieve industrie / Communicatie
23410	Vervaardiging van huishoudelijk en sieraardewerk	Creatieve industrie / Communicatie
32120	Bewerken van edelstenen en vervaardiging van sieraden e.d. (geen imitatie)	Creatieve industrie / Communicatie
32200	Vervaardiging van muziekinstrumenten	Creatieve industrie / Communicatie
59111	Productie van films (geen televisiefilms)	Creatieve industrie / Communicatie
59120	Facilitaire activiteiten voor film- en televisieproductie	Creatieve industrie / Communicatie
62010	Ontwikkelen, produceren en uitgeven van software	Creatieve industrie / Communicatie
71110	Architecten	Creatieve industrie / Communicatie
73110	Reclamebureaus	Creatieve industrie / Communicatie
74100	Industrieel ontwerp en vormgeving	Creatieve industrie / Communicatie

SBI-Code	SBI-Naam	Cluster-Naam
74201	Fotografie	Creatieve industrie / Communicatie
90011	Beoefening van podiumkunst	Creatieve industrie / Communicatie
90013	Circus en variété	Creatieve industrie / Communicatie
90020	Dienstverlening voor uitvoerende kunst	Creatieve industrie / Communicatie
90030	Schrijven en overige scheppende kunst	Creatieve industrie / Communicatie
95250	Reparatie van uurwerken en juweliersartikelen	Creatieve industrie / Communicatie
81210	Interieurreiniging van gebouwen	Gebouwverzorgend ambacht
81220	Gespecialiseerde reiniging van gebouwen en industriële reiniging	Gebouwverzorgend ambacht
81290	Overige reiniging	Gebouwverzorgend ambacht
26600	Vervaardiging van bestralingsapparatuur en van elektromedische en elektrotherapeutische apparatuur	Gezondheid / uiterlijke verzorging
32501	Tandtechnische bedrijven	Gezondheid / uiterlijke verzorging
32502	Vervaardiging van medische instrumenten en hulpmiddelen (geen tandtechniek)	Gezondheid / uiterlijke verzorging
47782	Winkels in optische artikelen	Gezondheid / uiterlijke verzorging
96021	Haarverzorging	Gezondheid / uiterlijke verzorging
96022	Schoonheidsverzorging, pedicures en manicures	Gezondheid / uiterlijke verzorging
33221	Installatie van machines voor algemeen gebruik (geen gereedschap)	Installatie / electro
33223	Installatie van machines voor een specifieke bedrijfstak	Installatie / electro
33230	Installatie van elektronische en optische apparatuur	Installatie / electro
33290	Installatie van overige toebehoren	Installatie / electro
43210	Elektrotechnische bouwinstallatie	Installatie / electro
43221	Loodgieters- en fitterswerk; installatie van sanitair	Installatie / electro
43222	Installatie van verwarmings- en luchtbehandelingsapparatuur	Installatie / electro
43290	Overige bouwinstallatie	Installatie / electro
14110	Vervaardiging van kleding van leer	Metaal, hout en overig productieambacht
14120	Vervaardiging van werkkleding	Metaal, hout en overig productieambacht
14130	Vervaardiging van overige bovenkleding	Metaal, hout en overig productieambacht
14140	Vervaardiging van onderkleding	Metaal, hout en overig productieambacht
14200	Vervaardiging van artikelen van bont	Metaal, hout en overig productieambacht
15120	Vervaardiging van koffers, tassen e.d. en van zadel- en tuigmakerswerk	Metaal, hout en overig productieambacht
15200	Vervaardiging van schoenen	Metaal, hout en overig productieambacht
16231	Vervaardiging van deuren, ramen en kozijnen van hout	Metaal, hout en overig productieambacht
16290	Vervaardiging van overige artikelen van hout en van artikelen van kurk, riet en vlechtwerk (geen meubels)	Metaal, hout en overig productieambacht
25110	Vervaardiging van metalen constructiewerken en delen daarvan	Metaal, hout en overig productieambacht
25620	Algemene metaalbewerking	Metaal, hout en overig productieambacht
29201	Carrosseriebouw	Metaal, hout en overig productieambacht
29202	Vervaardiging van aanhangwagens en opleggers	Metaal, hout en overig productieambacht
29320	Vervaardiging van niet-elektrische en -elektronische onderdelen en toebehoren voor auto's	Metaal, hout en overig productieambacht
30120	Bouw van sport- en recreatievaartuigen	Metaal, hout en overig productieambacht
30300	Vervaardiging van vliegtuigen en onderdelen daarvoor	Metaal, hout en overig productieambacht
31012	Vervaardiging van bedrijfsmeubels	Metaal, hout en overig productieambacht
31020	Vervaardiging van keukenmeubels	Metaal, hout en overig productieambacht
31090	Vervaardiging van overige meubels	Metaal, hout en overig productieambacht
32910	Vervaardiging van borstelwaren	Metaal, hout en overig productieambacht
32991	Sociale werkvoorziening	Metaal, hout en overig productieambacht
32999	Vervaardiging van overige goederen n.e.g.	Metaal, hout en overig productieambacht
33150	Reparatie en onderhoud van schepen	Metaal, hout en overig productieambacht
26520	Vervaardiging van uurwerken	Reparatieambacht
33110	Reparatie van producten van metaal	Reparatieambacht

SBI-Code	SBI-Naam	Cluster-Naam
33121	Reparatie en onderhoud van machines voor algemeen gebruik en machine-onderdelen (geen gereedschap)	Reparatieambacht
33122	Reparatie en onderhoud van pneumatisch en elektrisch gereedschap en gereedschapswerktuigen	Reparatieambacht
33123	Reparatie en onderhoud van machines voor een specifieke bedrijfstak	Reparatieambacht
33130	Reparatie van elektronische en optische apparatuur	Reparatieambacht
33140	Reparatie van elektrische apparatuur	Reparatieambacht
33160	Reparatie en onderhoud van vliegtuigen	Reparatieambacht
33170	Reparatie en onderhoud van overige transportmiddelen	Reparatieambacht
33190	Reparatie van overige apparatuur	Reparatieambacht
45112	Handel in en reparatie van personenauto's en lichte bedrijfsauto's (geen import van nieuwe)	Reparatieambacht
45192	Handel in en reparatie van zwaardere bedrijfsauto's (geen import van nieuwe)	Reparatieambacht
45202	Bandenservicebedrijven	Reparatieambacht
45203	Reparatie van specifieke auto-onderdelen	Reparatieambacht
45204	Carrosserieherstel	Reparatieambacht
45205	Overige gespecialiseerde reparatie en slepen van auto's	Reparatieambacht
45402	Detailhandel in en reparatie van motorfietsen en onderdelen daarvan	Reparatieambacht
47542	Winkels in naai- en breimachines	Reparatieambacht
47594	Winkels in muziekinstrumenten	Reparatieambacht
47641	Winkels in fietsen en bromfietsen	Reparatieambacht
47770	Winkels in juweliersartikelen en uurwerken	Reparatieambacht
95110	Reparatie van computers en randapparatuur	Reparatieambacht
95120	Reparatie van communicatieapparatuur	Reparatieambacht
95210	Reparatie van consumentenelektronica (geen computers)	Reparatieambacht
95220	Reparatie van elektrische huishoudelijke apparaten	Reparatieambacht
95230	Reparatie van schoenen en lederwaren	Reparatieambacht
95240	Reparatie en stoffering van meubels	Reparatieambacht
95290	Reparatie van overige consumentenartikelen	Reparatieambacht
96011	Wasserijen en linnenverhuur	Reparatieambacht
96012	Chemische wasserijen en ververijen	Reparatieambacht
10110	Slachterijen (geen pluimvee-)	Voeding
10520	Vervaardiging van consumptie-ijs	Voeding
10710	Vervaardiging van brood en vers banketbakkerswerk	Voeding
10720	Vervaardiging van beschuit en koekjes en ander houdbaar banketbakkerswerk	Voeding
10822	Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	Voeding
11010	Vervaardiging van sterk alcoholische dranken door distilleren, rectificeren en mengen	Voeding
11050	Vervaardiging van bier	Voeding
47221	Winkels in vlees en vleeswaren	Voeding
47222	Winkels in wild en gevogelte	Voeding
47230	Winkels in vis	Voeding
47241	Winkels in brood en banket	Voeding
56103	IJssalons	Voeding